

HEADLINES
RADIO SHOW
TACKLING FASCINATING MODERN
CONTROVERSIES FROM
A HALACHIC PERSPECTIVE
with
DOVID LICHTENSTEIN

Shaitels

Shiur# 541 | Dec 27th 2025

ודעת

פרשת נשא

טעם

ופרע את ראש האשה (ה, יח).

והקשה בזה החתם סופר איך הותר לכהן להזכיר שם שמים בקריאת פרשת סוטה, כנגד האשה ששערה מגולה, והלא שער באשה ערוה, והוכיח מזה דבאופן שהערוה מגולה כדין ולצורך מצוה, ל"ח ערוה לאסור לקרות כנגדה, ומינה לתופס את הערלה בשעת מילה דמותו לו לברך ברכת המילה אף על פי שנוגע הוא בערוה, כיון דלצורך מצוה הוא נוגע.

ותמה אני בזה כי אם לדין יש תשובה, דמנא ליה שהותר הכהן

לקרות כנגדה, דהא יש לומר בפשיטות שהיה הכהן מחזיר פניו לצד אחר, ומהני זה להתיר לו לומר דבר שבקדושה, ובלאו הכי נראה כן שלא נסתכל בה הכהן, ומצאתי כן מפורש בתוס' (ח. ד"ה ויתגרו) שגם הכהן פנה לאחוריו קודם שפרע ראשה, וא"כ אין להוכיח מכאן לענין מילה.

אמנם נתבאר כאן חומר ענין פריעת הראש באשה, שניוול גדול הוא לה, ועל כן פורעין ראשה של הסוטה להשוות ולדמות את פרועת הראש לזונה האסורה על בעלה, כי פריצות היא עד מאד, ובמק"א ביארתי שאין שעור לאיסור זה, וכל שמגולין אפילו מקצת שערותיה מתנוולת היא בזה, ופורצת בזה גדרי הצניעות, אלא שככל שמגלית שערותיה ביותר תרבה מדת הפריצות בזה, ויסוד לזה מדברי הרמב"ם כאן שכתב **פ"ג מהל' סוטה** ה"ה וז"ל "והיא עומדת ביניהן בלא רדיד ובלא מטפחת אלא בכגדיה וכיפה שעל ראשה" עכ"ל, ומפורש שאף שכיסתה ראשה בכיפה (דבלאו הכי אסורה כפי הנראה אף הסוטה) כל שאין שערה מכוסה כראוי פרועת ראש היא וניוול הוא לה.

ומכאן אזהרה לאותן נשים המדמות שבכיסוי מעט לראשן יוצאות בזה ידי חובת הצניעות, ויש להן ללמוד מפרשת סוטה, שגם כשנצטווין לפרוע ראשה, בכדי לנוולה ולגלות פריצותה לעיני כל, אין מגלים ראשה לגמרי, כי בעצם הסרת הרדיד והמטפחת מעל ראשה וגילוי מקצת שערה, מורין בזה שפרוצה היא, אף אם עדיין כיפתה על ראשה, כי לא די בזה לבנות ישראל כשרות וצנועות, רק עליהם לכסות ראשן לגמרי שלא יראו שערותיהן כלל.

Rabbi Frank and Rabbi Genish

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף עב עמוד א

ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע. ראשה פרוע דאורייתא היא! דכתיב: ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל: אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן יב

הנה בענין פאה נכרית שנשאלתי מרעיתך הרבנית הכבודה תחיה אשר כתר"ה רוצה לידע דעתי בזה. הנכון לע"ד אף שאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין עיין בעטרת זקנים או"ח סימן ע"ה, מ"מ רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בד"מ והמג"א והפמ"ג, וכן משמע גם מהגר"א שסובר כן שלא אסרו בזה משום מראית העין. וכמעט שמוכרח מהגמ' פ' במה אשה שאם איירי דיוצאה בפאה נכרית דוקא במכוסה לא היה שייך לומר דעל שערות זקנה לילדה ניחוש למחכו עלה. והטעם פשוט שכיון שלא מצינו בגמ' שאסרו אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין, דאין למילף חדא מאידך, ולכן נאמר איסור מראית עין ביחוד בכל דבר שאסרו. ובפאה נכרית ודאי הא אין למילף חדא דאין זה איסור לאו אלא איסור עשה דעל האשה להיות צנועה ולכסות ראשה ואין למילף ממה שאסרו בשבת ועוד איסורי לאוין.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן כא סעיף ב

לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עה סעיף ב

שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר.

חלקת מחוקק סימן כא ס"ק ב

א' פנויה וא' א"א. פנויה בעולה קאמר אבל בתולה אמרי' דיוצאה בהינומ' וראשה פרועה וכן הוא בב"ח ועיין במרדכי:

בית שמואל סימן כא ס"ק ה

א' פנויה. היינו אלמנה או גרושה אבל בתולה מותר ופריע' הראש בחצר ליכ' אסור אלא משום צניעו' ועיין ב"י וד"מ בסי' קט"ו ושם כתבתי בשם הסמ"ג והש"ג דאסור אפילו בחצר:

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן לב

ד. אם יש להתיר לגרושה לילך בגלוי ראש כדי שלא ידעו שהיתה נשואה.

והא דנסתפק כתר"ה באשה צעירה גרושה שאינה רצונה שידעו שהיתה נשואה שלכן רצונה ללכת בלי כיסוי הראש ואף שאין רצונה לרמות, וגם אי אפשר לה לרמות שהרי יודעין מזה כל מכירה ומי שירצה

לישא אותה ודאי ישאל עליה ויאמרו לו שהיא גרושה, ובמדינתנו בהכרח ידע בעת רשימתם בסיטיהאל שהיה לה בעל כבר, אבל כוונתה דאחר שיכירו אותה ותמצא חן בעיני אחד לנושאה לא תאבד חינה כשתספר לו אח"כ שהיה לה בעל ונתגרשה, אבל כשידעו מתחלה שהיא גרושה לא ירצו לחשוב אודותה כלל, והוא דבר מובן שיש לחוש לזה, אם יש להתירה כמו שהתרתי בתשובה באה"ע ח"א סימן נ"ז לאלמנה שהיתה צריכה להשתכר בעצמה לפרנס בניה ולא רצו ליתן לה משרה כזו אלא דוקא באם לא תכסה את ראשה, ודאי צדק כתר"ה שיש להתיר גם לה שהוא הפסד גדול לענין השגת אחד לנושאה כמו שהתרתי שם, דגרושה שצריך לכסות ראשה אינו ג"כ מדאורייתא אלא מצד דת יהודית, אבל צריכה לידע שבמקום שאין לה לחוש צריכה לכסות ראשה ולא תהיה מותרת לגמרי בשביל זה.

משנה ברורה סימן עה ס"ק יא

בתולות - ובתולות [יט] ארוסות אסורות לילך בגילוי הראש וה"ה בתולות שנבעלו צריכין לכסות הראש ומ"מ אם זינתה ואינה רוצה לצאת בצעיף על ראשה כדרך הנשים [כ] אין יכולין לכופה:

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן עה סעיף ב

שלא לילך כן. ע' תשו' מהר"י הלוי אחיו של הט"ז סי' ט' דהעלה דארוסה אסורה לילך פרוע ראש כמו נשואה:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עה סעיף ב

שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו. הגה: אפי' אשתו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש, מותר. הגה: וה"ה השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן (ב"י בשם הרשב"א) וכ"ש שער נכרית, אפי' דרכה לכסות. הגהות אלפסי החדשים.

מגן אברהם סימן עה ס"ק ה

וכ"ש שער נכרי וכו'. כצ"ל וכ"ה בש"ע ד"ו וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שער וכו' דלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחיים עסי' ש"ג ס"ד:

משנה ברורה סימן עה ס"ק טו

שער נכרית - קרי נכרית להשער שנחתך ואינו דבוק לבשרה וס"ל דע"ז לא אחז"ל שער באשה ערוה וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש, ויש חולקין ואומרים דאף בפיה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש וכתב הפ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפיה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע ומשמע מיניה שם דאפילו שער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל ובספר מגן גבורים החמיר בזה עי"ש. וכתב עוד שם דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית בודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין עי"ש:

שו"ת באר שבע סימן יח

גרסינן בנזיר פרק מי שאמר /דף כח ע"ב/ ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרי' וכו' מצאתי כתוב שם בגליון ז"ל נראה לי מכאן היתר לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהן יהושע בעז /בגליון שבש"ס כתוב השם: (יהושע בועז) ובתוך סוגריים/ עכ"ל. וכן כתב זה החכם הנזכר בשלטי הגבורים שלו בפרק במה אשה יוצאה אמתניתין יוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית בחצר ז"ל נלע"ד להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בכסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נשואות שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלעז מההיא דשנינו בפרק במה אשה יוצאה דף ס"ד שהאשה יוצאת בפאה נכרית בשבת ופירשו המפרשים כי פאה היא מגבעת ידבקו בו שער נאה הרבה ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער והתם באשה נשואה מיירי מתניתין מדקאמר בגמרא דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה הרי דבנשואה מיירי והאי פאה נכרית הוי ממש כעין אלו הקרינאל"ו ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשר עם השיער וכו' עד ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות עכ"ל. ואני מצאתי כתוב בכתיבת יד הרב המובהק מהר"ר יהודה ז"ל קצנאילנבוגין שכתב עליו לא זה הדרך ולא זו העיר שהנחילו לנו אבותינו חכמי המשנה והגמרא והמפרשים והפוסקים ז"ל מפני שהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכלי גמרא מיירי דוקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כמו השערות הדבוקות לבשרה ממש כי לא היו רגילות בפאה נכרית אלא דוקא הנשים שהיה שערן מועט וכדי שלא ירגישו בעליהן במעוט שערן שהוא ניוול לנשים היו רגילות לקשור בשערן פאה נכרית כדי שתראה בעלת שער הרבה אבל הנשים שהיה שערן הרבה לא היו רגילות בה כלל כדמוכח בהדיא בנזיר פרק מי שאומר בשמעתין ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית כו' שהבאתי לעיל דוק ותשכח וכן פרש"י בהדיא בסוף פ"ק דערכין וכן הערוך ור"ע מברטנורה ז"ל פאה נכרית רגילים היו נשים ששערן מועט לקשור שיער נשים נכרית לשערן שנראה כמו שהוא שערן ע"כ. ומדכתבו שנראה כמו שהוא שערן משמע בהדיא שכל עצמו של אותו קשור של פאה נכרית זו לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שיער הרבה של עצמה הדבוק לבשרה ממש א"כ בהכרח צריך אתה לומר דכשם דשיער עצמה הדבוק לבשרה ממש מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד כך פאה נכרית זו הקשורה בשיער עצמה היתה מכוסה עמהן תחת השבכה ועל ראשה רדיד מכמה טעמים שאפרש בסמוך ומה שסתר החכם הנזכר סברא זו באמת הבנין באמרו דא"כ מאי מהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שיער אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות וכו' נראה מדבריו שהבין מה שאמרו בשביל שתראה בעלת שער ר"ל שהשערות של פאה נכרית יהיו נראות לחוש עין הרואה להטעות אותו להחזיק הפאה נכרית לשיער עצמה הדבוק לבשרה ממש רחמנא ליצלן מהאי דעתא כי איך יעלה על הדעת שיהיה מותר להראות עצמה כעוברת על דת משה דהא לצאת בשיער עצמה מגולה אסור מן התורה כדאיתא בפרק המדיר ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי ר' ישמעאל

אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש וכו' והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראית העין ועוד דהא כתב הרמב"ם בפכ"ד מהלכות אישות ואיזו היא דת יהודית הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים אף על פי ששערה מכוסה במטפחת כו' והטור אבן העזר בסימן קט"ו אחר שכתב ואיזו היא דת יהודית יוצאה וראשה פרוע אפילו אין פרוע לגמרי אלא קלתה בראשה כיון שאינה מכוסה בצעיף כו' חזר וכתב בשם הרמב"ם אף על פי שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים כו' ואיכא למידק מאי חידוש איכא בדברי הרמב"ם האלה טפי מבדברי הטור גופיה המוקדמים ועל הרמב"ם גופיה איכא למידק למה כתב מטפחת במקום קלתה הנזכר בגמרא שפירושו סל. ונ"ל דהרמב"ם בא לאשמועינן חידוש זה דלא מיבעי' דל"ס בקלתה לחוד שאינו מכסה לגמרי השערות שהרי הוא חלול בכמה מקומות לפי שאין קלועין יפה כמו שכתב בהדיא בעל תרומת הדשן בסימן י' אלא אף על פי שמכוסה במטפחת שהוא מכסה לגמרי השערות אפ"ה לא סגי וכבר אפשר לומר דמטפחת דקאמר הרמב"ם ר"ל דעביד ביחוד לכסוי השער ובא הרמב"ם לאשמועינן חידוש זה דלא מבעי' דלא סגי בקלתה לחוד שיש בו תרתי לגרועותא חדא דלא עביד ביחוד לכסוי השיער אלא לתת בו פלך ופשתן כדפרש"י בפ' המדיר ועוד שאינו כיסוי מעליא מחמת שהוא מלא נקבים חלולים ואינו יכול לכסות לגמרי השערות אלא אף על פי שמכוסה במטפחת דעביד ביחוד לכסוי השיער וגם הוא כיסוי מעליא שהוא מכסה לגמרי השערות אפ"ה לא סגי משום דשני כסויים גמורים בעינן ודעבידי ביחוד לכסוי השיער כמטפחת או שבכה והדומה לה ועל המטפחת רדיד משום דזהו מנהג יהדות שנהגו בנות ישראל ולא דוקא נקט הגמרא קלתא והשתא היאך יעלה על הדעת שיהא מותר לצאת בפאה נכרית מגולה לחוד טפי ממטפחת דעביד ביחוד לכסוי השיער וגם הוא מכסה לגמרי השערות ועוד דאלו היו יוצאות בפאה נכרית מגולה מה הועילו בתקנתן שלא תתגנו על בעליהן שידעו שיש להן שער מועט הלא כיון שבעליהן יראו שהולכות בשערות מגולות ידעו בברור שמין /שאין/ אלו שערות עצמה המחוברים בראשה ממש ואולי חשב החכם הנזכר שהיו רגילות בפאה נכרית כל הנשים הגם ששערן היה הרבה כדי להוסיף קשוט כמו כובע של שער שנושאים אנשים על ראשן ולא כדפרש"י ור"ע והערוך שהבאתי לעיל ומה שהביאו לטעות ושבש זה הוא הפירוש שכתב הוא בשם המפרשים פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער עכ"ל. הוא סבר דהאי מגבעת תשים אותו האשה מגולה על ראשה כדי להוסיף קשוט כמו כובע של שיער שנושאים אנשים על ראשן וזה ודאי לא עלה ולא יעלה על דעת שום בר אוריין דא"כ מאי קמבעיא ליה לרבי יוסי בר חנין בפרק חלק לענין עיר הנדחת פאה נכרית של צדקניות מהו אי כגופה היא וניצול או כמלבושה היא ונשרף פשיטא כמלבושה היא כיון דעביד להוסיף קשוט בעלמא דמאי שנא קשוט זה משאר מלבוש שלה של קשוט מלבד דבנזיר פרק מי שאמר מוכח בהדיא כדפרש"י והערוך כמו שכתבתי לעיל ועוד דהך פירוש שכתב הוא בשם המפרשים כבר חקרתיה ודרשתיה ומצאתיהו שלא פירש כן אלא הרמב"ם לחוד בפירוש המשנה דשבת בפרק במה אשה יוצאה והא ודאי דהוא סבר כדפירש"י והערוך כיון שכתב בפ"ט דהלכות שבת ולא בפאה של שער שמנחת על ראשה כדי כאלו הפאה נכרית זו הן שער עצמה המחברים בראשה ממש וא"כ כאלו הפאה נכרית זו הן שער עצמה המחברים בראשה

ממש וא"כ על כרחך צריך לומר שהיא מכוסה כמו שער עצמה מכח הטעמים שכתבתי לעיל. ואין להקשות אם לא היו רגילות להשתמש בפאה נכרית אלא דוקא הנשים שהיה שערן מועט כדי שלא ירגישו בעליהן במעוט שערן שהוא ניוול לנשים א"כ למה בחרו דוקא בפאה נכרית יותר מבמשי או פשתן וכיוצא בזה די"ל משום דלפעמים השבכה נעתק ממקומו או לרפיון קשורה בראשה היא מתרחבת ושער ראשה נראה מעט מחוץ לצמתן הלכך בחרו בפאה נכרית יותר מבמשי או פשתן כדי שלא ירגישו בעליהן ואפילו אי הוה יהבינן ליה להחכם הנזכר טעותיה דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכל הני מקומות הנזכרים מיירי בפאה נכרית מגולה לגמרי אפ"ה אינו יכול להביא ראיה ואפילו זכר לדבר ליכא להתיר לנשים נשואות לצאת בפאה נכרית מגולה בשוק או בחצר דבקעי ביה רבים כמו שעלה על דעת החכם הנזכר מפני שאפשר לפרש דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית מיירי דוקא בחצר שאין הרבים בוקעין בו וא"כ בחנם טרח כל הטורח הזה החכם הנזכר דהא אפילו בשערות ראשה ממש מגולות מותר לה לילך בחצר שאין הרבים בוקעין בו ואינו אסור אפי' משום דת יהודית דהיינו מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל כדמוכח בהדיא בפרק המדיר אמר ר' אסי א"ר יוחנן קלתה אין בה משום פרוע ראש הוי בה ר' זירא היכא אלימא בשוק דת יהודית היא ואלא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה כו' ופרש"י והתוספות והר"ן אם כן דאמר ר' יוחנן דקלתה אין בה משום פרוע ראש משמע דבלא קלתה מיהא יש בה משום פרוע ראש וא"כ כלהו נפקן שאין אשה נזהרת בחצרה ומשנינן מחצר לחצר ודרך מבוי דלא שכיחי בה רבים ע"כ. הרי בהדיא משמע דבחצר שאין הרבים בוקעין בו אפי' אם שערות ראשה ממש פרועות לית לן בה וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם בפכ"א מהלכות איסורי ביאה ומדברי הטור אבן העזר בסימן כ"א שכתבו וז"ל לא ילכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש ע"כ. וכיון שדקדקו לומר בשוק משמע דוקא בשוק אבל במקום שאין הרבים בוקעין בו לית לן בה ואפילו משום מנהג צניעות ליכא דהא לא נחתו לכתוב התם אלא מנהגי צניעות ואף על גב שכתב הטור אבן העזר בסימן קט"ו וז"ל ואיזהו דת יהודית יוצאה וראשה פרוע אפילו אין פרוע לגמרי כו' עד אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעין בו לא תצא ע"כ. לא תידוק מיניה לא תצא מבעלה על ידי כך הא דבר שאינו הגון מיהא הוי שאין זה מנהג הצניעות כמו שדקדק בית יוסף שם ותמה מזה על הטור דהא ליתא שהרי הטור גופיה כתב בסימן כ"א דדוקא בשוק לא ילכו בנות ישראל פרוע ראש דמשמע אבל בחצר שאין הרבים בוקעין בו לית לן בה וכבר פירשתי דלא נחת התם לכתוב אלא מנהגי צניעות/צניעות/ מה שאין כן בסימן קט"ו לא נחית לכתוב התם אלא כל החלקים שתצא מבעלה בלא כתובה או שלא תצא הילכך כתב הטור אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעין בו לא תצא אף על גב דאפילו דבר שאינו הגון נמי לא הוי. ואין להקשות היאך אפשר לפרש הא דתנן יוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית בחצר דמיירי דוקא בחצר שאין הרבים בוקעין בו דהא שתי תשובות בדבר חדא מדיוצאה בכבול הוא אפי' בחצר דבקעי ביה רבים מדקתני ברישא שאינה יוצאה בכבול לרשות הרבים משמע דלר"ה דוקא הוא דאסור ממילא דכוותיה פאה נכרית מדכייל"הו בהדי הדדי ועוד דא"כ ה"ל לפרש דהאי חצר דוקא בדלא בקעי ביה רבים די"ל דלענין איסור שבת אין הכי נמי דשניהם שוים אלא דפאה נכרית רכיב עליה איסור ממקום אחר דמשום דת יהודית הוא דאסור לצאת בה

לחצר דבקעי ביה רבים ובהכי ניחא לי הא דלא קתני ברישא ואינה יוצאה בפאה נכרית לרשות הרבים כדקתני בכבול והוא משום דלרשות הרבים אפי' בחול אסור משום דהרי דת יהודית רביע עליה והא דלא פירש הגמרא דהאי חצר דוקא בדלא בקעי ביה רבים הוא משום דאין כאן מקומו דהכא לא איירי אלא לענין איסור שבת ולא מענין דת יהודית ואפילו אי הוה יהיבין ליה להחכם הנזכר כל טעותיה דמיירי בפאה נכרית מגולה ואפילו בחצר דבקעי ביה רבים אפי"ה אינו יכול להביא ראיה ולא אפילו זכר לדבר מהמשנה דשבת שבנה עליה עיקר יסודו מפני שיש לפרש האי יוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית בחצר דקאמר היינו משום לתא דשבת אין כאן איסור אבל לעולם אסור דת משה ויהודית במקומו עומד ודרך זה כבושה וסלולה בגמרא וכבר כתבו הרא"ש והר"ן זה הדרך כהוייתו בשבת גופיה במשנה ראשונה דשבת דוק ותשכח. + (הגה"ה ואני אוסיף נופך משלי להביא ראיה מבוארת ומבוררת שאין להשיב עליה מהא דתנן בנדריים פרק ד' הנודר משחורי הראש מותר בנשים שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים ומפרש בגמרא מ"ט אנשים זימנין דמיכסו רישייהו וזימנין דמגלו רישייהו אבל נשים לעולם מיכסו ופרש"י אבל נשים לעולם מיכסו שאינם שחורי הראש ועטופות כל שעה בלבנים ע"כ. ואם איתא שכל הנשים היו רגילות בפאה נכרית מגולה כדי שתתקשט בשער לחוש עין הרואה כמו שעלה על דעת החכם הנזכר א"כ קשה היאך אפשר לומר שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים ולא נשים מטעם דנשים עטופות בכל שעה על ראשן בלבנים הלא הא ליתא שהרי אינם עטופות על ראשן בלבנים רק בשערות שחורים כיון שהולכות בפאה נכרית מגולה ואדרבא איפכא מסתברא כיון שאינן עטופות על ראשן בלבנים רק בשערות שחורים הם נקראים שחורי הראש טפי מאנשים אלא מחוורתא כדפירשתי ותו לא מידי. ע"כ הגה"ה) + גם בהג"ה שלפני זו בשלטי הגבורים כתב דברים שאין להם שחר כלל וז"ל לפי' הרא"ש והטור א"ח סימן ש"ג אסורה ילדה לצאת בחוטי שער של זקנה ומיימוני פי"ט מה"ש מתיר לילדה לצאת בחוטי שער של זקנה וטעמייהו מבואר כי תלוי פלוגתייהו לפרש כדי נסבא דקאמר גמרא והר"ן מסכים לפי' מיימוני ודוקא בגרסתם היו גורסין כדי נסבא אבל בגרסת ספרים שלנו אין כתוב כדי נסבא ומדגריס רב אלפס בגרסתו כדי נסבא אם כן משמע דכדברי מיימוני ס"ל ע"כ הגה"ה והנה כל מי שלא הוכה בסנורים בעיניו יראה שזה שקר גמור מה שכתב והר"ן מסכים לפי' מיימוני שהרי הר"ן פירש כדי נסבא דקאמרה גמרא בחנם ואגב גררא נקטיה כלומר דאין הכי נמי דלא איצטרך התנא לאשמועינן דלא תצא ילדה בשל זקנה דפשיטא דלא תצא ופירוש זה מוכרח מלשונו שפירש קודם זה בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה וכיון דדרכה בכך איצטרך לאשמועינן דאסור לצאת משום דזימנין מחייבי /מחייכי/ עלה אבל ילדה בשל זקנה גנאי הוא לה וכיון דלאו אורח ארעא לא איצטרך התנא לאשמועינן פשיטא כו' וזהו ממש כדפירשו הרא"ש והטור דמסקנת הגמרא היא דאסורה ילדה בשל זקנה. ואלו הרמב"ם פירש כדי נסבא לחנם ובלא אמת נקטיה דודאי בילדה אין לחוש שמא תראה שגנאי הוי לה כמו שפירש הרב המגיד וזהו להיפך ממש מפירוש הר"ן וכן כתב בית יוסף בפשיטות שהר"ן סבר כפירוש הרא"ש והטור ולא כהרמב"ם ופשוט הוא. גם מה שכתב ומדגריס רב אלפס בגרסתו כדי נסבא א"כ משמע דכדברי מיימוני ס"ל אין זה אלא דברי נביאות שקר שהרי גם הר"ן גריס כדי נסבא ולא ס"ל כהרמב"ם כמו שנתבאר ועוד שהרי כתב דטעמייהו של הטור והרמב"ם ז"ל מבואר כי פלוגתייהו לפרש כדי נסבא דקאמר

בגמ' הרי הוא בעצמו כתב כדי נסבא סובל שני פירושים א"כ מנא ליה דרב אלפס סבר כמיימוני ואני אומר אדרבא איפכא מסתברא דסבר רב אלפס כדברי הרא"ש והר"ן דאל"כ אי אפשר דהוה שתקי מלהזכיר דעת הרי"ף החולק עליהם כמנהגם ועוד שהרי קושיא חזקה קשה על פירוש הרמב"ם והיא היאך שייך לומר דתנא תני שקרא משום איידי וכן לא יעשה וכבר נתעורר בקושיא זו הכסף משנה ולא מצא לו זכות עד שכתב שנראה בעיניו שגרסא אחרת היתה לו להרמב"ם בגמרא א"כ די לו להרמב"ם להפקיע את עצמו למה לנו למשכין נפשיה דרב אלפס על חנם על כן אומר אני לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועקר בכל מה שכתב בשתי הגהות הנזכרים **כי הם דברים בטלים הבל הבלים** וכדי שלא יכשל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו:

שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן ז

ומ"ש ידידי יצ"ו מחוטי שער נתלה בקורי עכביש ונשתבש, כי מי נסתפק בזו דיוצאת לר"ה =לרשות הרבים= משמע ודאי, אבל מה זה ענין לפאה נכרית. חוטי שער ד"א הוא שקשורין בשערה ויוצאין תלויין החוץ מבעד לצמתה, וע"פ רע"ב כה"ג מודינא דשרי, כמ"ש בספרי בס"ד באר היטב, משא"כ בפ"נ שבמקום שערה ממש עומדת. ונאסרה בה בר"ה, ונתיישב לשון המשנה עפ"ד בטוב טעם ודעת. והוא כפתור ופרח בלי ספק. ובש"ג נסתבך בזה מאד, לא זכה בדינו הלזה ולא יזכה בו לעולם, וידידי עשה לו טלאי ע"ג טלאי, מה שלא עלה על דעתו.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף סד עמוד ב

גמרא. וצריכא: דאי אשמעינן דידה - משום דלא מאיס, אבל חבירתה דמאיס - אימא לא, ואי אשמעינן דחבירתה - דבת מינה הוא, אבל דבהמה - לאו בר מינה הוא, אימא לא - צריכא. תנא: ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה, וזקנה בשל ילדה. בשלמא זקנה בשל ילדה - שבח הוא לה, אלא ילדה בשל זקנה אמאי? גנאי הוא לה! איידי דתנא זקנה בשל ילדה תנא נמי ילדה בשל זקנה.

שו"ת תשובה מאהבה חלק א סימן מז

בע"ה יודע דעת עליון ומתכוין לעשות רצון קונו, עובד מאהבה בלי עצלות ורפיון קורא אל אלדיו ומכבדהו מגרונו ה"נ כבוד אהובי וידידי וריעי ומחות' הרב הגאון המופל' המובהק המופלג מה"ו אלעזר נר"ו ראב"ד דקהלתנו יע"א, באדרו יחי' ולא יבוא לידי נסיון, ושלום יהי' במעונו.

זה ימים אחדים ואני הייתי במסבה אחת נגידיים וקצינים ושאל אותי אחד מן השועים אם אמת הדבר שאין איסור לנשים נשואות לקשט את עצמן בפאה נכריות, כי שמע מפי צורבא מרבנן שאין איסור בזה כלל וכלל, ואמרתי אליו, אם בעל תורה הוא זה שאומר דבר זה להיתר גמור ודאי אינו מבני יראה, ואף אם נקטינן בידן שאין איסור גמור בזה מ"מ לא יאות לנשים נשואות מבנות רחל ולאה לעשות כן במקומינו כי אין זה מדרכי הצנועות ולא בשביל נשים כאלה נגאלו אבותינו ממצרים והן הנה בעוכרינו להאריך גלות' ובשבילן

אנו כקוץ בעיני הגוים אשר אנחנו דרים בתוכם כי אמרו עם זה בא לגור בינינו וישרצו וירבו לעלות במעלות העם להיות כאחד השרים והשרות בוץ וארגמן לבושן מחלב הארץ יאכלו ודשן הארץ יאכלו ודשן הארץ /שלוש תיבות כפולות במקור/ ושבעים /שמא צ"ל: ושבעה/ כה עניתי לאיש ההוא כי לא רציתי להראות דעתי לא לאיסור ולא להיתר וכאשר באתי לביתי עינתי בגוף הדין ואציע לפני רום ה"ק מה שנראה לענ"ד ובעיני עיני הבדולח יראה ויבין אם שגיתי או צדקתי כי בעיני ההוראה לא ירים איש בלתו את ידו אם לטהר אם לטמא אם לרחק אם לקרב, כי דרכי ההוראה לפניו נגלין ועתה יטה נא לי אוזן.

מקורן הדברים נובעים מפי הרב שלטי הגבורים פ' במה אשה משנה ה' יוצאת אשה בחוטי שער וז"ל ראה ע"ז כו' מההוא דשנינו פ' במה אשה דף ס"ד דאשה יוצאה בפאה נכרי' בשבת ופירשו המפורשים היא פאה נכרי' היא מגבעת ידבקו בו שער נאה הרבה ותשים אותו אשה על ראשה כדי שתתקשט בשער והתם באשה נשואה איירי מתנית' מדקאמר הגמ' הטעם כדי שלא תתגנה על בעלה. עייש"ה באריכות וכן מצאתי בגליון הש"ס נזיר על הא דאמרי' שם (כ"ח ב') ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרי' ור"מ כו' וכתב שם בגליון וז"ל נ"ל היתר מכאן לשערות שנשים נשואות נתנו בראשיהן (יהושע בועז) עכ"ל הגליון והנה הרב יהושע בועז הוא עצמו הרב בעל שלטי גבורים אשר סביב הרי"ף והרב בעל באר שבע בתשובותיו דפוס וונעציו /ויניציה/ שנת שע"ד דף צ"ב ע"א הכה על קדקדו וכו' כל זה איירי בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה ולא שהן בגלוי אבל גדול האחרונים רבינו בעל מגן אברהם בא"ח סי' ע"ה סק"ה כ' וז"ל וכ"ש שער נכרית כו' כצ"ל וכן הוא בש"ע ד"ו וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה כדאית' במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שער כו' דלא כב"ש שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחוי' ועיי' ש"ג סי"ד עכ"ל ואני איני רואה בעיני מדוע קרא הרב מג"א לדברי בעל ב"ש דברים דחוי' דמה שכ' שם הרב בעל ב"ש דכל זה איירי בפאה נכרי' מכוסה תחת השבכה נלענ"ד מוכח מהש"ס נזיר דהא חכמים דומי' דר"מ דאוסר בתגלחת שער עצמן שלא תתגנה על בעלה והא וודאי אין ר"מ מתיר שהלכה בשערי ראשה מגולה דהא זה ודאי עוברת על דת והוא דאורייתא כדיליף לה בגמ' בכתובות וע"כ כונת ר"מ שלא תתגנה ותנוול היינו שתהי' לה השער תחת השבכה וא"כ היינו נמי שאמרו ות"ק אמר לך אפשר בפאה נכרית היינו תחת השבכה ובא זה ולמד על זה דכן פירש נמי במשנה בשבת ומה מן דברים דחוי' בזה ועוד הא לפירש"י בשבת (ס"ד ב') דמפורש רש"י שם במתני' על האי יוצאה אשה בחוטי שער היינו שקולעת בהן שערה וכן נמי על האי שאמרי' שם בסיפא ובפיאה נכרית לחצר פירש"י קלועת שער תלושה וצוברתא על שער עם קליעתה כדי שתראה בעלת שער עכ"ל ע"כ הפי' מכוסה תחת השבכ' דאיך יצדק שתלה' /שתהלך/ בזה מגולה הא איכא עכ"פ שערות עצמן והאיך הלכ' מגולה בהני שערות אף שהמה מועטין וכי בטל ברו' שייך כאן ובאמת תמהתי על בעל באר שבע שהוא הביא פירש"י וסייעו לדבריו אבל לא ביאור /ביאר/ ראייתו כאשר בארנו אלא הוא סומך ראייתו מסוף דברי רש"י שכ' שתראה בעלת שער ומזה הוציא ראייתו דאיירי תחת השבכה דאי מגולה הא אכתי רואין שאינה בעלת שער ובאמת ראייה זו קלושה היא אבל ראייתנו מוחזקת היא מאוד דאיך הלכה מגולה בשערותיה אף שהמה מעורבות עם שערות ומה לי הרבה /ומה לי מעט/ וא"כ ע"כ לפירש"י איירי המתני' ביוצאת בפאה נכרית תחת השבכה ואף לפי הרמב"ם בפ' המשנה שמפרש כאשר מביאו הרב שלטי גבורי' שפאה נכרית

היא מגבעת תדבקו בו שער נאה הרבה וזה לא כפירש"י שמקולעת עם שערן בגופה א"כ אין ראי' שאיירי תחת השבכה מ"מ מאן יימר לן דהרמב"ם חולק בזה עם רש"י ז"ל ואם לפירש"י אין דחוק שמתני' איירי במכוסה תחת השבכה מדוע נאמר שדחוק הוא לפי' הרמב"ם וכי מרן רש"י ז"ל לאו רב גוברי' מכל זה אני איני רואה מדוע כתב מג"א שדברי ב"ש דחוי' הן אמת שגם אנכי רואה ראי' להיפך מזה דע"כ איירי המתני' בהולכת בפאה נכרית מגולה דהא אמרינן שם בגמ' ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה והטעם הוא דמחכי עלה ואתי' לשלפי ואי כבעל ב"ש דהיינו תחת השבכה ובזאת תראה כבעלת שער מ"מ לא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה הא תחת השבכה הוא ולא נראית ואיך שייך דמחכי עלה וצ"ל כמ"ש בעל ב"ש שם בעצמו שכ' וז"ל ואין להקשות אם לא עשו הנשים כן אלא שתהא נראית כבעלת שער הרבה א"כ למה בחרו דוקא בפאה נכרית ולא במשי או בפשתן וכיוצא בזה די"ל משום שלפעמים השבכה נעתק ממקומה או לרפיון קשור' בראשה היא מתרחבת ושער ראשה נראית מעט מחוץ לצמתן הלכך בחרו בפאה נכרי' יותר מבמשי או בפשתן כדי שלא ירגישו בעליהן עכ"ל וא"כ ה"נ גזרו חכמים שמא נעתק /יעתק/ השבכה ותראה ילדה בשל זקנה ומחכי עלה ואתי' לשלפי ובאמת לאחר בחינת הדברים נכונים יותר דאי כפשוטה שהולכת מגולה בשער מדוע גזרו בילדה וזקנה איך שייך לימר דמחכי עלה ואתי' לשלופי ואם הילדה בחרה בכך לצאת בשל זקנה או איפכא הרי סברת וקבלת ולא מירתת דמחכי עלה ועל כרחך כדעת הבעל ב"ש שהיא מכוס' תחת השבכה ולא נראית ושפיר חיישינן דלמא יעתק ממקומה ועי"כ נראית השער ואז מחכי עלה ואתי' לשלופי ולא שייך לומר דסברת וקבלת ולא מירתת /מירתת/ דהיא לא ידעה ולא נתנה על לבה לזאת שנעתק ממקומה ורק חכמים גזרו בזה וא"ת אם כך כדייק אכתי קשי' אמאי גזרו בזקנה וילדה הא ע"כ נותנת לבה לזה שנתקת /שנעתקת/ ממקומה דאל"כ למה לא בחרה במשי או בפשתן כקושי' הרב בעל ב"ש וע"כ דנתנה על לבה החשש שמא נעתקת ממקומה ואם /ומשום/ כך לא בחרה במשי או בפשתן כי אם בחרה הילדה בשל זקנה או איפכא וע"כ דסברת וקבלת דמחכי עלה ואמאי גזרו בזה די"ל ולחלק דודאי לכך לא בחרה בשל משי או בפשתן לקשט בזה תמיד ודאי נתנה על לבה לחוש שמא נעתק ממקומה וממש זה מן הנמנע שלא יארע הדבר לפעמי' שנעתק' ממקומה ותתגנה על בעלה עי"כ אבל לפעם אחת לא חשה ובחרה הילדה בשל זקנה או איפכא אבל חכמים גזרו בזה לחומר איסור שבת שמא בפעם הזה נעתק ממקומה ומחכי עלה ואתי' לשלופי כל זה נראה לי לבאר בענין הזה להגן בעד הרב הרב /מלה כפולה מיותרת/ בעל ב"ש כי רב גוברי' הוה ובפרט הדברים האלה לאו /דברי' / דברים עצמו המה כי אם דברי הגאון מהר"י מינץ אשר ממנו אנו חיינן והרב בעל ב"ש מסכים עמו ובכל זאת מי יכול לדון את מי שהתקיף ממנו בעל מגן אברהם ז"ל ודעמי' וגם רבינו מהרמ"א פה בסי' ע"ה ויותר מזה בדרכי משה סי' ס"ג כ' בפ"י שמותר לצאת אשה בשערות גלוי' בין אם שערות עצמה בין של חברתה וגם הגאון בעל הלבושים פה בסי' ע"ה מסכי' עם הרמ"א שמותר לצאת לאשה בשערות גלויות פאה נכרי' אלא שמחלק בין שערות עצמן אחר שנתלשה לשערות חברתה וא"כ לפ"ז יש לסמוך עליהן כעל יתד התקוע כי מבארן אנו שואבין ומפיהן אנו חיינן ועיני כל העדה עליהם והן המה עמודי הוראה.

ואולם אנכי הרואה איסור חדש בזה ממה שלא דברו הראשונים ולא עלתה על לבם והוא כי חקרת אצל יהודי עושי המלאכה כאלה מהיכן להם השערות אשר ממנם יעשו מלאכת' ואמרו לי כי רובם ממתים כי השערות אשר נלקחים מן החיים המה עובדי אדמה וכדומיהן הן שערות קצרות וממנם עושין המגבעות לאנשי' אבל אותן של נשים צריכין לשערות ארוכות אשר נתלשו עד שרשם ואי אפשר לקחת כי אם ממתים ואלו מדלת העם אשר מתים בבית חולים ואם כן מלבד שיש חשש סכנה בדבר וגם אם גזרו בשבת לצאת בשל חברתה די ש לחוש דלמא אתי' למישלף כיון דמאס כאמרינן /כדאמרינן/ שם בשבת במקומו מכל שכן הכא מלבד כל זאת הנה יש איסור אחר בדבר דהא קיי"ל בטור ובש"ע יורה /דעה/ דיעה סימן שמ"ט סעיף ב' דשער המת אסור בהנאה ודבר זה איסור תורה הוא דהא גמרינן במס' ע"ז (כ"ט ב') דמת אסור בהנאה מג"ש שם שם מעגלה ערופה.

הן אמת שראיתי שדבר זאת /זה/ אי שער המת אסור בהנאה אין מוסכם מכל הפוסקים והרמב"ם (פרק י"ד מהל' אבל הל' כ"א) כתב המת כולו אסור בהנאה חוץ משערו הרי כתב בהדי' דשער המת מותר בהנאה וכן כתב הסמ"ג עשין דרבנן ב' ואולם הרשב"א בתשובה סימן ש"צ כתב וז"ל ותמה אני על הרמב"ם מהאי דאמרינן עירוכין /ערכין/ (ז' ב') אמאי איסורי הנאה נהו אמר רב באמרה תנו שערי לבתי (פי' דמוקי מתניתן בפאה נכרית ובאמרה תנו גלי דעתה דניחא לה) קשי' לי לרנב"י והא דומי' דבהמה קתני אלא אמר רנב"י זו מיתתה אוסרה וזו גמר מיתתה /דינה/ אוסרתה (פי' דרנב"י מוקי אפילו בשערה ממש ונתלש מינה בין גמר דינה למיתתה) והלכך באשה מותר דאין אשה נאסרת בגמר דינה אבל בהמה נאסרת בגמר דינה אבל מן האשה לאחר מיתתה לכ"ע אסור מדאקשי' להדי' אמאי אסירי /אסורי/ הנאה ניהו עכ"ל הרשב"א בתשובה עייש"ה וכן פירש רבינו הרמב"ן ז"ל בספר תור' האדם בפי' סוגי' זאת דכוונת רנב"י דאיירי בנתלשה מחיים בין גמר דין למיתתה אבל נתלשה לאחר מיתה אסור השער מפאת איסור הנאה של מת ואם כן אף שהרמב"ם מתיר שער המת מ"מ רבו החולקים עליו והם גדולי רבותינו הרשב"א והרמב"ן ואולם הרשד"ם חלק י"ד סימן ר' רצה לומר ולצדד דהאי דמתיר הרמב"ם שער המת היינו מן התורה אבל מדרבנן מודה הרמב"ם דאסור והכ"מ שם במקומו רוצה נמי לומר דהרמב"ם מודה דשער המת אסור בהנאה והא דכתב הרמב"ם חוץ משערו היינו אם תלי' בסיכתא וכן כתב בספרו בית יוסף בסימן שמ"ט הן אמת שהרמב"ם (פרק י"ב מהל' סנהדרין הל' ד') כתב בפי' האשה שנהרגת מותר להנות משערה ומפשטן של הדברים שבשער עצמה איירי ולא שתלי' בסיכתא וכן נמי משמע שאפילו מדרבנן מותר דהרי אמר ומותר ליהנות משערה והכ"מ כ' בהלכה זו וז"ל וכל אשה שתיהרג מותר להנות משערה שם במשנה ובגמ' מפרש טעמא עייש"ה ודברים תמוהים אדרבה הא שם (היינו בעירוכין /בערכין/ שעלה קאי בתחלת הדבור) משמע להיפך דאסור להנות משערה וכמו שמקשה הכ"מ בעצמו פי"ד מהל' אבל שהבאנו לעיל שוב ראיתי בשו"ר כנה"ג בי"ד סימן שמ"ט שמרגיש בסתירת דברי הכ"מ והניח בצ"ע יעו"ש"ה.

ובגוף הדבר להליץ בעד הרמב"ם שסובר דשער המת מותר בהנאה כתב הלח"מ במקומו דהרמב"ם סובר כפירש"י בעירוכין /בערכין/ בהאי דר"נ וז"ל רש"י שם אלא אר"נ לעולם שער ממש ודקשי' לך אסורי הנאה

נינהו לא קשי' דשער המת לא מיתס' בהנאה דלא דמי לשער בהמה שנהרגה דאשה מיתתה אוסרתה ושער לאו בת מיתה היא ואין עשו' להשתנות אבל בהמה גמר דינה אוסרתה עכ"ל רש"י ופסק הרמב"ם כר"נ ולא כרב ורבא שם שסבירו להו תרווייהו שער המת אסור בהנאה וכן כתב הרב תי"ט במשנה בעירוכין /בערכין/ שכן העלה במהדורה בתרא דלא כהטור וש"ע וסייעו להרמב"ם מהא דרנב"י וכן כתב הרב בית הלל בש"ע סימן שמ"ט וכן כתב הרב פרי חדש בביאוריו על הרמב"ם פ"ז מה"ל עכו"ם דהרמב"ם והסמ"ג פסקו להדי' שער המת מותר בהנאה דהמה סברי כפרש"י כדברי /בדברי/ רנב"י וסיים דבריו שם וז"ל וקיימ"ל כותי' דרנב"י חדא דפשט דמתניתין כותי' ותו דהכא דייק מתני' דומי' דבהמה ותו דהוי תלמיד דרבא ובתרא הוא וקיימי לן מאביי ורבא ואילך הלכתא כבתראי עכ"ל ואפשר דהרב פרי חדש סייעי מדברי תוספת סוף פרק כל הגט ופרק מי שהוצאוהו דף מ"ג יעיי"ש דשם מוכח דרנב"י יתיב אחורי דרבא ורבא קמי' דר"נ והיינו סתם ר' נחמן והוא רב נחמן בר יעקב ואולם רש"י ודעמי' סוברים דסתם ר' נחמן הוא ר"נ בר יצחק והוא היה תלמיד דרב ורבי' דרבא ועיין בהרא"ש פרק המפקיד בהא דתנן המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן ופליגי בה רב כהנא ורנב"י וכתב הרא"ש נרא' דהל' כרנב"י דבתראה הוא כי תלמיד של רבא הוא ועיין בתוספות בעירובין (כ"ה ב') בפלוגתא דרבה ורבא בטח בטיט ואין יכולין לעמוד בפ"ע דאין הל' כרבא לגבי' רבה משום דאין הל' כתלמיד במקום הרב והא לכאורה קשי' הא מאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי וע"כ צריך לומר דהאי כללא דמאביי ורבא ואילך הל' כבתראי היינו עד ולא עד בכלל מאביי ורבא ואילך דוקא אבל באביי ורבא עצמן אין הדבר כן ואם כן לפי זה אף אם נקטי' דעת רש"י בהאי דרנב"י נמי עולין דברי הפר"ח כהוגן דה"ל כר"נ ב"י לגבי רבא דרבי' היה ואין המקום פה להאריך בזה ובכללים הארכתי ועיין בקרבן נתנאל בכמה מקומות בהרא"ש ובכלליו שם בפתיחת ספרו כלל כ"ו.

וראיתי נמי להפר"ח שהביא דברי תוספות בב"ק (י' א') שהחליטו ג"כ שער המת מותר בהנאה והוא דכתב שם וז"ל ואי משום שהשער מותר כדאמרינן פ"ק דעירובין /דערכין/ (ז' ב') ה"נ שער פסולי המוקדשין מותר כדאמרינן בבכורות דף כ"ה עכ"ל הרי להדי' דסברי שער המת מותר בהנאה וראייתם מפרק קמא דעירוכין /דערכין/ והיינו שסברי כפירש"י בדברי רנב"י ופסקי' כותי' ודלא כרבינו הרמב"ן בס' תורה /תורת/ האד' בשער היוצא /הוצאה/ והרשב"א בתשו' הביא נמי דברי תוספות אלו אלא שטעות נפל שם בדפוס היוצא מזה דהרמב"ם והסמ"ג ותוספות ופר"ח ותי"ט וכן כנה"ג בי"ד סי' שמ"ט שהבאנו לעיל כולן סוברין דשער המת מותר בהנאה ולפ"ז לכאורה אין כאן חשש אמנם אנו ע"פ הטור והש"ע חיינן ועליהם אנו סומכין בין להקל ובין להחמיר ובפרט במקום שאין צורך ובהפוכו יש פריצות ועריות שאין לסמוך על דעת המתיר ובפרט האוסרין לאו דרדקי' המה והמה רבינו הגדול הרמב"ן והרשב"א והטור והש"ע ויותר מכל אלה דעת הגאון בשאלתות כתב מפורש בפ' חקת סי' קל"ג וז"ל ואסור לאיתהנוי מן שכבי מן מזיי ותכריכין דילי' ודאי פיאה נכרית אי אקנייתה מחיים שרי' ואי לא לא וכו' וא"כ מפורש בהדי' דלא כהרמב"ם ודעמי' ואני תמה על כל הפוסקים שלא הביאו דברי השאלתות הלא בכל הדברים הוא להם כאור המאיר בחושך.

ושלא להיות כחמור נושא ספרים לבדנה יצאתי לתרץ הרמב"ם דפ' כרנב"י נגד רב ורבא ואמרתי דרב ורבא לשיטתייהו אזלי אבל הרמב"ם בשיטתי הוכיח דשער המת מותר דהנה לכאורה תמה אני קצת על דברי תוספות ב"ק (י' א') דהקשו שם וז"ל שור ולא אדם ל"ל הא בלא"ה אי אפשר לחייב על אד' דהא קיימא לן שור פסולי המוקדשין כו' וע"ז אמרו ואי משום שהשער מותר כו' וק"ל הא ודאי אף אם אמרי' כפירש רש"י בעירוכין/בערכין/דרנב"י סובר שער המת מותר וס"ל נמי דהלכתא כותי' מ"מ הרי רב ורבא שם דמוקי מתני' בשער נכרית הלא איהו חולקים וסוברן שער המת אסור בהנאה וא"כ לדידהו קשי' ל"ל שור ולא אדם וצ"ל דבלא"ה פירכא שפיר אפילו לרנב"י דהא שער/שער/ פסולי המוקדשין נמי מות' אמנם אי קשי' הא קשי' דבתוספות פ' כל הזבחי' (ע"א ב') ד"ה ובטריפה תירצו שם בס"הד האי קשי' שור ולא אדם ל"ל תיפו' לי' דאין המת שלו כיון דעור האד' מותר קרינן בי' והמת יהי' לו וקשה לי טובא על דברי תוספ' אלו דהנה הרשב"א בתשובה סי' שס"ד כ' וז"ל ולא גרע עור המת משערו ושערו נראה לי שאסור כשמעתתא פ"ק דעירוכן/דערכין/ עכ"ל ואף שהרשב"א החליט הדבר אליבא דכ"ע לפי שאיהו לשיטתי' בסי' ש"ל דסובר כ"ע סובר שער המת אסור אבל אנן בדין כפירש"י ז"ל דרנב"י חולק על זה מ"מ הרי סברת הרשב"א נכונה דלמ"ד שער המת אסור מכ"ש עורו וא"כ לרב ורבא דס"ל שער המת אסור וכ"ש עור המת שור ולא אדם ל"ל ואולם ראיתי בתוספות נדה (נ"ה א') ד"ה שמא יעשו כתבו נמי על האי דהקשו שם על עולא דאמר ד"ת עור אדם טהור ומ"מ אמרו טמא כו' וכתבו וא"ת והלא מת אסור בהנאה וי"ל כו' ועוד נראה דעור אינו בכלל בשר לאיסור בהנאה הרי מדברי תוספות מבואר נמי דעור מותר וקשי' נמי לדבריה' לרב ורבא דס"ל שער המת אסיר ולדעת הרשב"א אם שער המת מכ"ש עור המת א"כ למאי גזרו טומאה על עור אדם וצ"ל דתוספות חולקין בסברה זו על הרשב"א ומחלקין בין עור לשער ואפילו אם השער המת אסור עור המת מותר וסכינא חריפא מפסקי הסברא.

ולקושטא דמילתא נמי יש לדייק על תוספות אלו בנדה דכתבו דלכך עור אדם מותר כיון דילפי' איסור של מת מע"ע =מעגלה ערופה= וע"ע מקדשים וכמו שעור קדשים מותר עור ע"ע מותר ומני' דעור המת מותר הרי חזינן דעיקר הטעם כיון שילפינן איסור הנאה של ע"ע מדכתי' בה כפרה אקדשי'/כקדשים/ והיינו מימרא דרב ינכי/ינאי/ בקדושין (נ"ז א) דאמר ע"ע מנלן אמרי דבי רב ינאי כפרה כתיב כקדשים אבל לאו כ"ע הכי ס"ל דהא כתבו שם תוספות ד"ה כפרה תימא דבכריתות (ו' ב') מפיק לי מוערפו שם שם תהא קבורתה וי"ל דתרווייהו צריכי דאי משום כפרה ה"א מחיים כו' ואי משום וערפו לחוד ה"א לאחר מיתה כו' ועייש"ה ועיין שם בחדושי' מהרש"ל ובמהרש"א ובפני יושע/יהושע/ ולפ"ז לר' יוחנן חולין (פ"ב א') ולרבא בכריתות (כ"ח א') דס"ל ע"ע מחיים מותרת ורק לאחר עריפה נאסרה לית להו הך דרשא כפרה כתיב בה כקדשים ורק ילפינן מוערפו שם ולפ"ז עור ע"ע נמי אסורה דמה"ת לן להתיר ומינה ילפי' מת ועורו נמי אסור וא"כ לדידהו קשי' נמי מדוע גזרו טומאה על עור אדם הלא בלא"ה אסור בהנאה וכן קשי' לתי' תוספות בזבחים שהערנו עליו דלמ"ד ע"ע נאסרה לאחר מיתה ולא מחיים ע"כ ל"ל כפרה כתיב בה כקדשי' ועור ע"ע ועו' המת נמי אסור דמהיכא תיתי להתיר א"כ ל"ל שור ולא אדם?

וחזיתי להרב צמח צדק בתשובתו סי' י"ג דרצה לדחות דברי התוספות בנדה ורצה לומר דעיקר הדרש מוערפו שם ורק גלי לן קרא כפרה כתי' בה כקדשי' לומר לן דאסורה מחיים א"כ העור אסור ע"כ סברתו בקיצור וזה ליתא דהשתא דגלי לן קרא על לימוד וערפו שם דילפינן מיני' שם תהא קבורתם /קבורתה/ גלי לן התורה מאי טעם שתהא שם קבורתה לפי שהוא כקדשים וממילה /וממילא/ אמרינן אם הוא כקדשים אסורה מחיים וה"נ אמרינן אם הוא כקדשים עורה מותר דאין היקש למחצה וזהו פשוט והמעין בדברי הר' צמח צדק יראה כי הוא לא ראה כי אם דברי תוס' בע"ז /דף כ"ט/ שהביא שם ושם מסיימין התוספות וגם אצטריך לדמותה לקדשי' לומר שאינה אלא ביום כו' ומזה משמע קצת דהעיקר מוערפו שם אבל באמת למי שמעין בתוספות קדושין שהבינו זה הוא תירוץ בפני עצמו ושם כתבו אי נמי י"ל דקאמר הכי כפרה כתוב בה כקדשים לאו עיקר דרשה הוא כו' וא"כ חזינן דזהו ב' תירוץ' ולתירוץ הראשון דמתירצין /דמתרצין/ תוספות דאצטרך כפרה כקדשים לאסו' מחיים עיקר הדרשה מכפרה כקדשים ועיי"ש בזה ואין להאריך עוד אמנם קושייתנו ודאי נצבת למ"ד ע"ע מחיים מותרת וודאי קשה ל"ל הך דרשה כפרה כתיב בה כקדשים ואם כן עור ע"ע ודאי אסורה ולפי זה עור המת נמי אסור ולמה גזרו על טומאת העור וגם קשה לפי תוס' זבחים להאי מ"ד ל"ל שור ולא אדם ולפי דברינו אלו רבא דסובר בכריתות (כ"ה א') ע"ע מחיים מותרת ולית ליה ע"כ הך דרשה כפרה כתיב בה כקדשים א"כ עור ע"ע נמי אסורה ומינה ילפינן מת ועורו נמי אסור דלא מצינו מקום להתיר י"ל דלהכי סבירא ליו /ליה/ לרבא בעירוכין דשער המת אסור בהנאה דלא היה לו הוכחה להתיר שער המת אבל אי נקטי' כר' ינאי האי דרשה כפרה כתיב בה כקדשים וגלי לן דע"ע הוי כקדשים ואם כן סברת תוספות קיימת מה קדשים עור מותר אף ע"ע עור מותר ומינה מת נמי דעורו מותר ונקטי' בידן סברת הרשב"א סימן שס"ה שהערנו לעיל דזה בזה הלי' /תלי' /דאם שער המת אסור כל שכן עורו אם כן כדאית לן למודא דעור המת מות' למידן ממנו היפך הדברי' דע"כ שער מותר דאם לא כן קשי' שער אסור עורו לא כ"ש ולפ"ז הרמב"ם דפ' פ"י מהלכות רוצח ושמירת הנפש וז"ל ע"ע אסורה בהנאה ומשתרד לנחל איתן תאסר בהנאה אעפ"י שעדיין לא נערפה עכ"ל הרי יליף ע"כ למודא כפרה כתיב בה כקדשי' שהורה לן שע"ע מחיים נאסרה א"כ עור ע"ע ועור המת נמי מותר וכ"ש דשער המת מותר כסברת הרשב"א ולכך פי' הרמב"ם כותי' דרנב"י בעירוכין דשער המת מותר והא דנקט הרמב"ם בלשונו בה"ל אבל רק שער ולא עור זה ל"ק כיון דלא מצינו בפ"י בגמ' דמותר ומכללא איתמר אין דרך הרמב"ם להביא /מה שלא נזכר בגמ' בפירוש/ מה שא"כ שער המת שעכ"פ רנב"י אמרה בגמרא, וזה נמי דלא כהרב צמח צדק בתשובה הנזכרת דרצה לומר דהרמב"ם סובר עור המת אסור עיי"ש"ה כל זה להשתעשע בפלפול אבל לענין הדינא הדרן לדידן דעכ"פ אין להקל בזה נגד הטור והש"ע והרמב"ן והרשב"א השאלות דכולהו ס"ל שער המת אסור.

אך אחרי הדברים האלה נתתי אלי /אל/ לבי שיש לצדד ולהקל בזה מטעם היתר אחר כי אם אף אם נקטי בידן כהך פוסקים דשער המת אסור מ"מ גבי נדון דידן דממה נפשך יש לצדד ולומר דבאמת מיעוט שער המה מחיים ורובן ממתים ואזלינן בתר רוב אבל כיון דרובן דעלמא עכו"ם נינהו א"כ אי אזלינן בתר רוב צריכין אנו לדון אי מת גוי אסור או מותר.

הן אמת שמרן בשולחנו הטהור סי' שמ"ט סעיף א' החליט בלי חולק וכו' וז"ל מת אסור בהנאה בין של ישראל בין של גוי, אמנם דבר זה אינו מוסכם מכל הפוסקים ואנו אחר מקור דין זאת נצא ונחפוש והוא שמרן הבית יוסף בבדק שלו סי' שמ"ט הביא הדבר בשם הרשב"א בתשובת סי' שס"ה והיא שארית תשובה מסי' שס"ד שם ועתה אעתיק דברי הרשב"א שם בתשובה סי' שס"ה למען נוכל לחקור אחרי מקורן של הדברים וז"ל הרשב"א על דברי השואל שכ' שם על דברי הרמב"ן בפי' התורה בסדר ויהי ביום השמיני שכ' אבל המת למדו בו ג"ש מע"ע =מעגלה ערופה= שאסור בהנאה וכתב השואל דיש לחלק שמא לא נאמרה ג"ש אלא למתי ישראל כו' וע"ז כתב הרשב"א בתשובתו לשאלה זו מן הדומה שאין זה עולה יפה כו' דאי איכא מת דלא מתסר בהנאה יין נסך דאסור מנלן דאי משום דאיתקש לזבח וזבח למת האי מת גופי' מנלן דמתי ישראל קאמר עיי"ש"ה ומזה הוציא הרב ב"י דס"ל להרשב"א דאין חילוק בין מת גוי למת ישראל שניהם אסור והמעין שם בדברי הרשב"א יראה שהשואל הוציא הדברים מדברי הרמב"ן שהביא שם בתשובה סי' שס"ד והוא הרמב"ן רוצה להוכיח דאין אבר ובשר מן החי נוהג באדם דהרי שנין בספרי זה טמא ואין בשר האדם טמא (פי' זה מותר ואין בשר האדם מותר) וע"כ דאיירי בבשר האדם מן החי וע"ז כ' הרמב"ן אבל המת למדו בו ג"ש מע"ע דאסור בהנאה וע"ז כתב השואל דיש לחלוק ולומר דשני לן בין גוי לישראל והיינו כיון שהשואל בסי' שס"ה רצה לחלוק על הרמב"ן דבשר מן החי באדם אסור לכך מוקי הספרי דמתיר בשר האדם בבשר מן המת ובמת גוי עיי"ש"ה בתשובת רשב"א סי' שס"ד וסי' שס"ה וא"כ הרמב"ן בפי' התורה ע"כ ס"ל דמת גוי אסור דאל"כ קשי' השואל עליו מאי הוכחה מברייתא דספרי דבשר אדם חי מותר דלמא במת גוי איירי וכן הוציא מדבריו הרב משנה למלך פי"ד מהלכות אבל הל' כ"א עיין שם באורך רק הרב משנה למלך הקשה מדברי הה"מ (פ"ב מהל' מ"א הל' ג') שכתב בשם הרמב"ן שישראל שמת בשרו אסור בהנאה ומדנקט ישראל שמת משמע דוקא ישראל ולא גוי והש"ך בנקודותיו סי' שמ"ט הוציא נמי מדברי הרמב"ן אלה שהביא הה"מ דס"ל מת עכו"ם מותר בהנאה ולא הרגיש כלל בסתיר' הרמב"ן ולברר לן כל שטת הפוסקים אציע הנה מקור דין זה שעליו סובב הרמב"ן והשואל והרשב"א והוא דתנין כתובות (ס' א') ורמינהו יכול יהא חלב מהלכי שתיים טמא (פי' אסור) ודין הוא ומה בהמה שהקלת במגעה (ופירש"י שהקלת במגעה שאינו מטמא מחיים) החמרת בחלבה אדם שהחמרת במגעו (פירש"י שמטמא מחיים כגון נדה זב ומצורע) אינו דין שתחמיר בחלבה ת"ל ואת הגמל כי מעלה גרה הוא הוא טמא ואין חלב מהלכי שתיים טמא יכול אוציא את הדם ת"ל כו' עכ"ל הש"ס אמנם בת"כ פ' שמיני גרסינן יכול /אוציא/ את החלב כו' ולא אוציא את הבשר כו' דע"ז סובב דברי הרמב"ן שכ' דברייתא דת"כ איירי בבשר מן החי אבל המת כו' והשואל רצה לדחותו כאשר הבאנו לעיל והנה הר"ן פ' אעפ"י האריך נמי וכו' וז"ל ובת"כ כו' יכול אף בשר כו' זהו בל"ת ואין בשר כו' וכתב הרמב"ן ז"ל דכי היכא דאמרינן בשמעתין דחלב ודם שרי לגמרי ואפילו מצות פרוש /פרישה/ אין בהן האי כדיני' והאי כדיני' ה"נ בשר מהלכי שתיים ונהי דכי מת אסור בהנאה וכדילפי' שם שם ממרי' אפ"ה בשר מן החי מותר דכיון כו' ולא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב (בפ"ב מהל' מ"א הל' ג') שבשר האדם אסור בעשה כו' וליתא כמו שכתבתי אלו הם דברי הרמב"ן ז"ל ול"נ לקיים דברי הרמב"ם ז"ל עכ"ל הר"ן הצריך כעת לענינינו עכ"פ נראה מדברי הרמב"ן אלה שהמה נשלבין ונסמכין

על דברי הרמב"ן בפ"י התורה שהוא סובר דמת אסור בהנאה בין בגוי ובין בישראל ואף שהר"ן חולק עם הרמב"ן בעיק' הדין ומקיים דברי הרמב"ם אינו מטין דברי הר"ן שחולק עם הרמב"ן בבשר המת ואדרבה למי שמעיין היטיב בדברי הר"ן משמע שהוא ג"כ סובר בזה כרמב"ן דאל"כ מדוע לא סתר ראיית' כאשר סתרו השואל והול"ל דאיירי במת גוי אך חולק הוא על הרמב"ן מפאת וטעמים /טעמים/ אחרי' והנה הריטב"א בחידושו לכתובו' פ' אעפ"י כתב וז"ל ולענין בשר מהלכי שתיים אשכחן נוסחי דגרס יכול יהא בשר כו' והתם בת"כ לא אשכחן נוסחי אלא חלב ודם כי הכא בשמעתין תדע כו' וזה נראה נכון ומיהו בלא"ה נמי לא משכחת בשר מהלכי שתיים להתירא דאי בעודו חי הא איכא אבר ובשר מן החי ולא אשכחן דשרא לן רחמנא מידי בלא שחיטה חוץ מדגים וחגבים ואי לאחר מיתה הא אסור בהנאה דגמר שם שם ממרי' עכ"ל הרטב"א /הריטב"א/ הרי נמי דלא מחלק בין מת גוי לישראל דאל"כ לוקי לאחר מיתה ובגוי וכן כתב הרא"ה ז"ל בחדושו לכתובו' וז"ל כתב הריטב"א ז"ל שבשר מהלכי שתיים כו' והיינו מדינא אבל בלא"ה לא משכחת לה דודאי אם איתא דלשתרי טעון שחיטה ובשר מתה נמי הוא דאסור דגמרי שם שם ממרים בהדי ע"ע ולא שני לן בין גוי לישראל עכ"ל הרי כתב להדי' דלא שני לן בין גוי לישראל עיניך רואים שהרמב"ן והרשב"א והר"א והריטב"א והר"ן כולו סבירא להו בשר המת אסור בין גוי בין ישראל ונמשך אחריהם הטור והש"ע סי' שמ"ט והש"ך שם בנקודותיו.

והנה הרשב"א בתשובה הנזכרת רוצה להביא ראי' דמת נכרי אסור בהנאה מהא דאמרי' (ע"ז כ"ט ב') וזבח גופי' מנא לן א"ק ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אסור בהנאה אף זבח אסור ואי תימא דאיכא מת דלא אסורי בהנאה זבח דאסור בהנאה מנלן האי מת גופי' מנלן דמת ישראל קאמר דלמא מת עכו"ם וכתב על זה יש לדחות דא"כ הקישא ל"ל עייש"ה ואף שלכאורה הדיחוי ליתא כלל שההיקש הזאת לאו להאי למודא לחוד ילפי דאסור בהנאה אלה /אלא/ דילפי מני' נמי לריב"ב, ע"ז (ל"ב ב') וחולין (י"ג ב') דתקרובות ע"ז מטמאה באוהל וכן נמי אמרי' ע"ז (נ' א') מניין לתקרובות עכו"ם שאין לה בטלה עולמית שנאמר ויצמדו כו' מה מת אין לה בטלה אף כו' אפי' הכי הדיחוי' שפיר דודאי אם כבר ילפי' איסור הנאה מהקשא דמת ילפי' נמי כמו שמת אין לו בטלה כך ע"ז אבל אי איירי במת גוי שמותר איך יכולין למימר שאין לו בטול הא לא אסור כלל ומריב"ב נמי ל"ק הא איצטריך לענין טומאה ומנלן לדידי' איסור הנאה דלמא איירי במת גוי דהא כתבו תוספות ד"ה והיוצא וד"ה תקרובות דעיקר למודא הוא לענין אכילה והנאה מדנקט הקרא ויאכלו זבחי מתים אלא דריב"ב הוציא נמי איסור טומאה דסובר מדאתקיש לענין אכילה איתקוש לענין טומאה ורבנן סברי דדוקא נקט הקרא אכילה להקיש לענין אכילה אבל וודאי ליכא מאן דסליק אדעתין למימר איפכא דלענין טומאה איתקוש ולא לענין אכילה דהקרא נקט אכילה.

ואולם אי קשי' הא קשי' ויש להוכיח איפכא דמת גוי ע"כ מותר בהנאה דאי כהני פוסקים דמת גוי אסור בהנאה קשי' לן מהיכי יליף ריב"ב דתקרובות ע"ז מטמאה באוהל דלמא במת גוי איירי והרי גוי אינו מטמאה באוהל כדאמרין יבמות (ס"א א') וליכא למדחי' כאשר כתב הרשב"א דאם כן היקישא ל"ל דזה ליתא דאתקוש לענין אכילה במה שמורה עיקר ההקש וע"כ כהך פוסקי' דמת גוי מותר בהנאה ואם כן ע"כ דלא

איירי במת גוי דז"ז = דזולת זה = קשה הקישה ל"ל ומדריב"ב נשמע לרבנן דהא בזה לא פליגי וצ"ל דזה לא קשי' דאין ראי' מריב"ב די"ל דהוא פליג על כללא וסובר כרשב"ג במשנה אהלות (פרק י"ח משנה ט') וס"ל עכו"ם מטמאין באוהל ועיין בתוספות בבא מציעא (ק"ד ב') ד"ה מאי שיסדרו.

ודאתאן עלה ירוח לן קושי' הה"מ והכ"מ על הרמב"ם (פרק י' מהל' אבות הטומאה הל' זיין /ז') דפ' תקרובת ע"ז אינה מטמאה באוהל כרבנן דריב"ב והקשא /והקשה/ הכ"מ מאי טעמא דהרמב"ם דהא תרי סתמא דמתניתן אתי' כריב"ב ולפי הנחתינו אתי' שפיר כיון דקיימ"ל כוותי' כאשר פ' הרמב"ם (פרק א' מהל' טומאת מת הל' י"ג) אם כן ממילא לית לן כוותי' /כוותי' /דריב"ב דס"ל להרמב"ם דמת גוי אסור בהנאה אם כן אמרינן דלמת גוי איתקוש וגוי אינו מטמא באוהל וריב"ב ס"ל ע"כ גוי מטמא באוהל ולפ"ז יש לי הוכחה נאמנה דהרמב"ם סבירא לי' דמת גוי אסור בהנאה כמבואר מאליו ובמקום אחר הארכתי בזה בפלפול גדול ואין כאן להאריך (ועיין בטעם המלך לספר שער המלך).

והדרן לדידן דהרבה פוסקים אית להו מת גוי אסור בהנאה ואנחנו הוכחנו נמי דהרמב"ם הכי ס"ל והוא עטרת הפוסקי' ואולם רבו כמו רבו המתירין והנה הרב בית הלל בי"ד סי' שמ"ט כתב עלה הא דכתב המחבר מת אסור בהנאה בין ישראל בין עכו"ם וז"ל לא ידעתי היכן ראה דלא שני לן בין ישראל לעכו"ם ובתוספות פ"ק דב"ק (י' א') כתבו בפ' דמת גוי מותר בהנאה עכ"ל ובאמת נעלם ממנו כל דברי הפוסקים שהבאנו לעיל ומ"ש דהתוספות בב"ק סברי דמת גוי מותר בהנאה הדין אתו וז"ל התוס' שם בד"ה שהשור וא"ת ל"ל שור ולא אדם תיפוק לי' דמת אסור בהנאה כו' ומיהו בלא"ה לק"מ למאי דפרישית לעיל דהאי שור ולא אדם איצטריך לעבד וגו' הקנוי' לו שנפל לבור דהאי שרי בהנאה עכ"ל הרי בהדי' כתבו התוספות דמת גוי מותר בהנאה וחזיתי להרדב"ז בתשובות החדשים סוף סי' תשמ"א שכתב וז"ל וקיימ"ל מת' עכו"ם אינן אסורין בהנאה דילפי' לה מותמת שם מרים עכ"ל וכן ראיתי בפרי חדש לי"ד בקונטרס אחרון סוף סי' ע"ט על דברי בית הלל שם כ' וז"ל הביא מעשה אירע שנפל תינוק ביורה שבישלו בה דבש כו' אלא שהוא ז"ל כ' טעם אחר לאסור הדבש מטעם שמת ביורה ובשר המת אסור בהנאה כו' ודע דכ"ז אינו אלא במת ישראל אבל מת גוי לא מתסר בהנאה עכ"ל וחזיתי להרשב"א בחדושי' פ' שור שנגח את הפרה וז"ל ובתוספות הקשו ל"ל שור ולא אדם ותיפו' לי' משום והמת יהי' לו שהמת אסור בהנאה ותירצו דהמת יהיה לו לא משתעי אלא בשור כו' ולענין קושין ל"ל שור ולא אדם י"ל דאיצטריך דאי מוהמת יהי' לו הוי מיעוט עבד נכרי דישראל דמותר בהנאה לאחר מיתה דאיסור הנאה במת מותמת שם מרים נפקא לן כו' עיניך רואים דהרשב"א בחדושי' עם דבריו בתשובה סותרים זה את זה לכאורה ועיין במ"ל פי"ד מהלכות אבל (ה"ל כ"א) שנוטה קצת לומר דמאי שכ' הרשב"א בתשובה לאסור מת גוי הוי רק לדחות דברי השואל וליישב דעת הרמב"ן אבל אין ראי' שהרשב"א בעצמו סובר כן והרא"ה ז"ל בחדושי' לב"ק תי' פרוקא אחרינא על קושי' תוספות ל"ל שור ולא אדם וכו' וז"ל י"ל דהמת יהי' לו לא משמע אלא כשהוא לו כשהוא /כמו שהוא/ ואפילו עבד ואמת /ואמה/ דלית בהו אלא שיעבוד עכ"ל והיינו דהר"א בשיטת' הולך ותר כאשר הבאנו לעיל מחדושי' לכתובות דס"ל מת גוי אסור בהנאה ולכך סיים ואפילו עבד ואמה ועיין בשיטה מקובצת בב"ק שהביא גם כן בשם

הרי"ץ גיאות פרוקא להאי קושי' תוספות ל"ל שור ולא אדם ושמה משום גוי איצטריך דנבלתו מותר והוא הביא שם כמה גדולי הראשונים שכולם רצו ליישב קשי' תוספות ומדברי כולן משמע דמת גוי אסור דאל"כ ל"ק כלל קושי' תוספות ומדברי תוספות זבחים (ע"א ב') ד"ה ובטריפה דתירצו שם תי' אחר על האי קושי' שור ולא אדם ל"ל כאשר הבאנו לעיל משמע נמי דס"ל לתוספות נבלת גוי אסור וכן הוציא מדבריהם הרב ברכת הזבח שם והוא העלה גם כן שמדברי רשב"א בתשובה אין ראיי' לאסור דרק לדחות דברי השואל קאתי וכמו שהערנו.

וחזיתי להרב שבות יעקב ח"ר סי' פ"ט שגגה גדולה בזה שכתב וז"ל הרי מבורר בפשיטות דעת התוספות להתיר בהנאה כל שהוא קנוי לו משא"כ באין קנוי לו ודאי דאסור בהנאה וכן מבואר שם בפסקי תוספות ודלא כברכת הזבח בפ"ח דזבחים בחידושי' שהבין מדברי תוספות דבכל ענין מת עכו"ם מותר לכן מתמי' על הש"ע עכ"ל ומלבד שאין אנכי רואה שום סברה נכונה לחלק לענין זה בין שאר גוי לעבד ונכרי הקנוי' לו דאם הטעם משום דילפי' ממרים והתם ישראלית ואם כן מאי חילוק כל לומד תורה לאמיתה בעיניו יראה ובלבבו יבין שלא עיין כלל בדברי תוספות ואגב שיטפ' כתב הדברים האלה דהתם סובב התוספות לתרץ ל"ל שור ולא אדם למעט דאם נפל לבור אין לחייב לשלם נזקו היינו דלכאורה ממעט התורה אם נפל עבד עברי או אמה העברי' לבור שכרה ישראל דאין צריך לשל' לבעליו וע"ז הקש' הא בלא"ה אין צריך לשלם דהא אין המת שלו דאסור בהנאה וע"ז תירצו הקרא אתי' למעט דאם נפל לבור עבד כנעני או נכרי הקנוי' לו בענין אחר וא"כ צריך לשלם לבעלים משא"כ נכרי שאין קנוי לישראל פטור דאינו חייב על נזק א"י ובבחינת התשלומין לבעלים נקטו עבד ונכרי הקנוי' לו ולא בבחינת היתר הנאה וראיה לזה הרי לעיל (ט' ב') ד"ה מה שאין כן כו' נקטו נמי התוספות בלשונם סה"ד וי"ל דאיצטריך שור ולא אדם לעבד שנפל לתוכו או נכרי קנוי לישראל והלא לעיל לא איירי כלל בהאי דינא של היתר וא"ה של מת אלא לענין כופר בלבד וע"ז כתבו התוספות הכי כדפרשית לעיל ולית דין צריך בשש והרב שבות יעקב אף שהי' מופלג וגדול הדור פה שגה מאוד מאוד והוי לי' לדייק ולא לשפוך סוללה על הרב ברכת הזבח ולשו' טועה ובפרט שכמה פוסקים כתבו כן בשם התוספות /התוספות/ ושעוד אנכי כותב הקונטרס הזאת עיני שטות בתשובת צמח צדק וראיתי שם בהגה"ת /בהגהות/ שעשה בנו הרב מוהרי"ל בסוף הספר שכ' בההג"ה לסי' י"ג וז"ל אבל בלימוד הישיבה העלתי מתוך דברי התוספות במס' ב"ק דף י' /י"ד בד"ה שהשור חייב נמי מוכח דמת גוי אסור בהנאה כו' עיין שם טוב היה שתיקותו מדבורו וישיבה זו לא היה בה סמיכה כי דברי הבל המה אין בם מועיל דלמה לן לדחוקי אנפשי'.

ונוראות נפלאתי בדברי משנה למלך פי"ד מה"ל אבל הלכ' כ"א שעמד ג"כ על מדוכא זו אי מת גוי אסור או מותר ורוצה לדחות ראיה אחת שהביא שם הוא בעצמו מדברי תוספות עירוכן /ערכין/ (ד' א') דכתבו בד"ה נפשות ולא המת ואף על גב דאסור בהנאה מה"ת ואינו בדמי' /בר דמים/ סד"א דאיהי בעירוכן /בערכין/ הואיל ואתרבי כו' וכתב הוא ז"ל וז"ל ומדלא תירצו דאיצטריך קרא לעכו"ם הנעריך /הנעריך/ שיש לו דמי' ש"מ דס"ל דגר עכו"ם אסור בהנאה דהא קיימ"ל עכו"ם נעריך וכמו שפ' רבינו (פ"א מהל' עירוכן /ערכין/)

ומיהו ראייה זו יש לדחות דאפשר התוספות רצו ליישב הברייתא אף אליבא דר' יהודא דאית לי' עכו"ם אינו נערך ומה גם אפשר דס"ל כדעת הראב"ד דאית לי' הלכתא כר"י דעכו"ם אינו נערך עכ"ל וכשאני לעצמי תמה אני כי אף אם התוספות ס"ל כדעת הראב"ד בזה דעכו"ם אינו נערך מ"מ לא התיר ראייתו בזה דאף אם אי אפשר לאוקמי בעכו"ם מ"מ איצטריך קרא לעבד שנערך ומעריך ואין בזה חולק כלל ואפילו ר' יהודא דאמר עכו"ם אינו נערך מ"מ מודה דעבד נערך והוא במתניתן עירוכין/ערכין/ (ה' ב') הכל מעריכין נשים ועבדים והוא בערך איש וכן פ' הרמב"ם (פ"א מה"ל עירוכין/ערכין/ הל' ז') ולענין היתר הנאה של מת עבד ועכו"ם שוין כמו שכתבו תוספות להדי' בבב"ק שהבאנו לעיל ואיצטריך האי נפשות ולא המת למעט עבד שנבלתו מותר ולולי דברי המשנה למלך עצמו במקומו שם ד"ה שוב ראיתי לרבותינו בעלי תוספות ז"ל בפ"ק דב"ק כו' דכ' ז"ל הרי לך מבואר דדעת תוספות דמת עכו"ם מותר בהנאה ועוד למדנו מדבריהם דעבד אף שקבל עליו מצות מ"מ דינו כעכו"ם כו' וזה שלא כדברי מרן שכתב דאית לי' כל שקבל עליו מצות דינו כישראל ואסור בהנאה עכ"ל הייתי אומר דל"ל דאיצטריך נפשות ולא המת על עבד שנערך דהייתי אומר כדברי הכ"מ (פ"ה מה"ל עירוכין/ערכין/ הלכה י"ז) דבעבד שקבל עליו מצות נבלתו אסור ודינו כישראל וא"כ ממה נפשך באיזה עבד מיירי אי בעבד שקבל עליו מצות הוי לענין זאת נמי כישראל שנבלתו אסור ואי בשלא קיבל עליו מצות איני/אינו/ נערך כעכו"ם אבל המ"ל מדויל ידי' משלם דחולק בזה על הכ"מ.

ובצפיותינו ראינו שהרב משנה למלך רוצה להביא ראייה מהא דאמרינן ריש פ' דם שחיטה שומע אני אפילו דם מהלכי שתיים ת"ל לעוף ולבהמה כו' אוציא דם מהלכי שתיים שאין בהם טומאה קלה כו' ובגמ' שם שקלי' וטרי' היכי משכחת לה שבנביל' יהיה טומאה קלה ובמת לא יהיה עומאה /טומאה/ קלה ותי' הש"ס כיון דאיכא פחות מכזית נבלה כו' וקשה דמאי דוחקיהו אימא דמהלכי שתיים אינו מטמאה עומאת /טומאת/ אוכלין משום דאיסורי הנאה נינהו וברייתא זו ר' שמעון היא דאית לי' אסורי הנאה אינן מטמאין טומאת אוכלין וכדאמרי' בכורות (ס' ב') א"ו דהש"ס סובר דעכו"ם מותר בהנאה ומשום הכי הצרכו לחלק בין בהמה למהלכי שתיים עכ"ל בקושייתו ובאמת היה נ"ל לומר דאין מכאן ראייה דע"כ האי ברייתא לאו ר"ש היא דהא תני' כתובות (ס' א') יכול יהא חלב מהלכי שתיים כו' אוציא את החלב כו' ולא אוציא את הדם ת"ל זה זה טמא כו' וכתבו בתוספות דהך ברייתא פליג עם ברייתא דפ' דם שחיטה דהתם נפקא לי' מלעוף ולבהמה עייש"ה והנה רש"י פי' שם בכתובי' /בכתובות/ ד"ה החמרת בחלבה כדאמרי' בבכורות (ו' ב') גמל שני פעמים חד לאסור חלבה ובתוס' פי' שם החמרת בחלבו כדרש"י בבכורות מואת הגמל וכו' בשטה מקובצת דהיינו דתוספות דמפרשי' דלא כפירש"י דהא מאן דדריש גמל שני פעמים היינו רבנן שם בבכורות והמה דרשי טמא הוא טמא ואין גמל הנולד מן הפרה טמא וא"כ איך דרשי הכא טמא הוא טמא ואין דם מהלכי שתי' טמא וא"ל דכולא למודי' נפקא מנה זה אי אפשר לומר דהא רש"י הביא הגירסא זה טמא וכתבו התוספות משום דס"ל לרש"י דאיצטריך לכל חד קרא אחרינא ולכך פירשו תוספות דברייתא אתיא כר"ש דדריש דחלב גמל טמא מואת הגמל עייש"ה עכ"פ מוכח דברייתא זו אתי' כר' שמעון והרי הברייתא זאת נפקא לי' דאין דם מהלכי שתיים טמא מדכתיב הוא טמא וע"כ דברייתא דפ' דם שחיטה דנקט

הדרשה מלעוף ולבהמה לאו ר' שמעון היא דהרי כתבו תוספות ברייתות אלו סתרות המה ומאן דמתני הא לא מתני הא.

עוד העלתי דרך אחר לתרץ קושי' המשנה למלך הנזכרת דהנה הר"ן פרק אף על פי חותר למצוא תרופה לשני הברייתות הללו אחת שהובא בש"ס שלנו שהגירסא בה יכול יהיה דם מהלכי שתיים כו' ובספרי קתני יכול יהא בשר כו' במאי פליגי וכי לחנם נמצאו שניים הללו והרב פר"ח י"ד סימן ע"ט כתב על רבינו הר"ן שהלך בדרך למרחוק וכל מעיין יראה שאם הר"ן הלך רחוק פרסה הוא הרחיק נדוד ולי היה נראה לומר דהני ברייתות /ברייתות/ פליגי בזה דהנה וודאי אם אוחזן /אוחזין/ דבשר מן החי אף באדם אסור אי אפשר לגרוס יכול בשר כו' דהא בעודו חי אסור מצד בשר מן החי ובמת הרי אסור בהנאה כמו שעומד בזה הרמב"ן והרשב"א והרא"ה והריטב"א והבאנו לעיל באריכות כל דבריהם זולת אי אמרינן דבשר עכו"ם מת מותר כהך שיטת פוסקים וכמ"ש השואל בתשובת הרשב"א ודעמי', אמנם לאחר העיון לכאורה לא אייתר לן מידי בזה על הספרי אף אם נקטי' כהך פוסקים דהא ע"כ הספרי לא איירי במת גוי דהא הספרי ק"ו נקט בידיה ומה בהמה שהקלת במגעה כו' ת"ל כו' והיינו הך יכול יהא בשר קאי על ק"ו הראשון לאסור הבשר שהוא שוה בכל והלא בגוי משפט השני של הק"ו ליתא, המשפט הראשון הוא: בהמה שהקלת במגעה ופירש"י שמטמאה מחיים כגון נדה זב ומצורע ומעתה אם נאמר דעל גוי סובב והולך נמי נאמר הכי יכול יהא בשר כו' והלא ליתא למשפט השני דאמרינן אדם שהחמרת במגעו פי' שמטמאו מחיים והא גוי אינו מטמא כלל וכלל וליתא גבי' מה"ת דין נידה זב וזבה ומצורע כמבואר ברמב"ם (פרק ט' מה"ל טומאת צרעת הלכה א' ופרק ד' מה"ל איסורי ביאה הלכה ד' ופרק ה' מה"ל איסורי ביאה הלכה י"ז) וא"כ קשי' לאיזה צורך צריך קרא להתיר הבשר בשר ישראל אין בו היתר ובגוי מהיכא תיתא לאסור הא דומי' דבהמה הוא ואף לפי' רבינו חננאל שפי' הקלת במגעה דאלו נגעה הבהמה במת אינה מקבלת טומאה לטמא אחרים ואדם שנוגע במת מקבל טומאה לטמא אדם וכלים וזהו נמי דוקא בישראל ולא בגוי דגוי אינו מקבל טומאה כמבואר ברמב"ם (ה"ל טומאות מת פרק א' הלכה י"ג) שכתב וז"ל וכן העכו"ם אינו נעשה כטמא מת כו' ולא טומאת המת בלבד אלא בכל הטומאות כולן אין העכו"ם ואין הבהמה מתטמאין בה עכ"ל ואולם הר"ן והרשב"א פירשו פירש אחר והיינו בהמה שהקלת במגעה אם אדם נוגע בנבלת' אינו טמא לטמא אדם וכלים אמנם נוגע במת טמא לטמא אדם וכלים ועוד פירש הרשב"א שהנוגע בנבלת בהמה אינו טמא אלא עד הערב והנוגע בנבלת אדם טמא שבעת ימים והנה לדעת בית יוסף והגהות מיימני וספר יראים ודרכי משה סימן שע"ב דס"ל דלדעת ר"ש וכדקיימא לן דעכו"ם אינן מטמאין באוהל אפילו מגע ומשא אינן מטמאין אלא מדרבנן הרי גוי גרע מבהמה אפילו לענין זה דהנוגע בבהמה טמא טומאת ערב והנוגע בגוי אפילו טומאת ערב ליכא ומכל שכן דאינו מטמא לטמא אדם וכלים ואם כן קשי' הא ליכא ק"ו ומדרבא /ואדרבא/ קיל גוי מבהמה לענין טומאה (ודוחק לומר דק"ו על מינו קאי והיינו כלל האדם וכלל בהמה בכלל אדם יש חומרת הטומאה היינו עכ"פ בישראל ובהמה אין פרט אחד שיש בו הטומאה זה דוחק גדול) אולם כל זאת לדעת ר"ש בן יוחאי דס"ל גוי אינו מטמא באוהל כמבואר ביבמות (ס' א') אבל לרשב"ג במשנה באוהלו' והובא בתוס' במקומו ובב"מ (ק"ד ב') דפליג על רשב"י וסובר גוי מטמא באוהל הוי לי' כישראל שמטמא בנגיעתו

לטמא אדם וכלים ומטמא טומאת שבעה (ובאמת לפ"ז איכא עוד ק"ו אחר ומה בהמה שאינו מטמא אלא בנגיעה ואדם מטמא באוהל אלא שאין לפי' כוונ' הברייתא בזה שנקט לישנא קולא וחומר בנגיעה עצמו החמרת במגעו והקלת במגעה) ואם כן לפי דברינו אלה יש לומר דברייתא דת"כ וברייתא שלנו בהא פליגי ברייתא דת"כ דנקט יכול יהא בשר כו' ולפי דברי הפוסקים אין לקיים דברי הברייתא אלא בבשר המת וא"כ במת גוי א"כ אתי הברייתא כרשב"ג במשנה באהלות דמת גוי מטמא כמו ישראל ולפ"ז אם אמרי' כרשב"ג אי אפשר לנקוט בשר דבבשר אין נ"מ דבשר חי אסור מצד בשר מן החי ומת בישראל אסור ובגוי לא צריך קרא דלייתא בק"ו ולכך ברייתא דכתובות דנקט דם ולא בשר דאית' כר' שמעון דגוי אינו מטמא באוהל ואי אפשר לנקוט בשר כמבואר עכ"פ באנו לזה דברייתא דכתובות דנקט דם ולא בשר אתי' כר"ש וע"כ ברייתא דפ' דם שחיטה לאו ר' שמעון דהא ת... י /תרי/ ברייתות סתרי אהדדי כמו שכתבו תוספות והבאנו לעיל ובאמת גם על תירוצא של המ"ל בזה חקרת' אלא שאי אפשר להקריב פה משום האריכות שאין נוגע לעניניו.

ועוד נשאר לן ראייה אחת להתירא והיא ממ"ש המ"ל בסוף דבריו שם מההיא דפסק הרמב"ם (פי"ח מה"ל שבת הל' כ"ב) יעושה בכל דבריו ובאשר מביא לבסוף דברי הירושלמי בשבת וכבר יצאתי בזה להתיר ראייתו במ"א בחדושיי והובא דברי בס' הורה גבר לידידינו הרב מוהר"ר בצלאל נ"י בספרו דף למ"ד ובקצור כוונתי דמן הירושלמי אין ראי' דמה שאמר תפתר במת גוי אין כוונת הירושלמי כמו שפירש המ"ל לפי שמת גוי מותר בהנאה אלא כוונת הירושלמי קאי תפתר במת גוי וגוי אינו מטמא באוהל לר"ש לפיכך לר"ש לשיטתו לא הוי הוצאה חשובה דהאי דמת הוי הוצאה חשובה דוקא לפי שמטמא באוהל ואי אפשר להסיר הטומאה אלא ע"י הוצאה גמורה ולכן נמי אין המשניות סותרין אהדדי ואף כי המתניתין בפ' כלל גדול (ע"ה ב') אמרו עוד כלל אחר כל הכש' להצניע ומצניעין כמוהו המוצי' בשבת חייב ואמרו בגמרא לאפוקי עצי אשירה ודם נדה אפ"ה המתני' שבת (צ"ג ב') דקתני את המת במטה נכון דשאני מת דטומאה חשובה דמטמאה באוהל אבל עצי אשירה /אשירה/ ודם נדה אינו מטמאה אלא במגע ומשא ולא הוצאה חשובה מקרי ונכון נמי פסקי הרמב"ם במה שעמד עליו המ"ל ולא צריכין למימר דבמת גוי איירי כל זה כתבתי שם באריכות ובתוס' ביאור ולא אאריך פה ולהכפיל.

העולה מן המקובץ שאין ראי' נכונה להתיר מת גוי לכן אחרי רבותינו אשר ממנם אנו חיים אנחנו הולכים והמה הרשב"א בתשובה והרמב"ן בתורה והר"ן והרא"ה והריטב"א והטור והש"ע והגה"ת רמ"א מדשתיק ש"מ אודוי' אודי לי' להמחבר דמת גוי אסור בהנאה וכן שמוע שמענו לדברי בפוסקים אלו דשער המת אסור בהנאה והיינו הרשב"א והרמב"ן בספ' ת"ה והכ"מ והטור והש"ע ומדוע נקל במקום שיש גדר שגדרו חכמים בפריצ' וגלוי עריות ודת יהדות לכן דעתי אם יש ביד ב"ד למחות דהיינו שידברו על לבם דברי תוכחת מוסר ויניעו לבבם לשמע מוטב ואם אין יניחו להם כי יש להם על מה שיסמוכו דהיינו הרב שלטי הגבורים וארי שבחבורה הרב מגן אברהם בעיקור הדין ובהאי שהערני נמי יש פוסקים המתירין ויש לצדד בזה לס"ס דלמא כהך פוסקים דמתירין מת נכרי ואם תמצא לומר דאסור דלמא שער המת מותר לכן אין דעתי שיוסרו

אם אין שומעין לדברי תוכחת וה' יגל אבן מעל לבבינו ויסור עון עמו ויגאל אותנו בזכות נשים צדקניות השומעין לדברי תוכחת מוסר ויולכנו אל ארץ נושבת אשר עיני ה' דורש אותה ושם נעבוד באימה וביראה את ה' אלקי' כל הימים והי' זה שלום ידידו נאמנו הק' ברוך בהחכם השלם מוה' יונה זלה"ה לבית ייטלש.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן יב

בענין פאה נכרית עש"ק י"א תמוז תשכ"ב

הנה בענין פאה נכרית שנשאלתי מרעיתך הרבנית הכבודה תחיה אשר כתר"ה רוצה לידע דעתי בזה. הנכון לע"ד אף שאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין עיין בעטרת זקנים או"ח סימן ע"ה, מ"מ רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בד"מ והמג"א והפמ"ג, וכן משמע גם מהגר"א שסובר כן שלא אסרו בזה משום מראית העין. וכמעט שמוכרח מהגמ' פ' במה אשה שאם איירי דיוצאה בפאה נכרית דוקא במכוסה לא היה שייך לומר דעל שערות זקנה לילדה ניחוש למחכו עלה. והטעם פשוט שכיון שלא מצינו בגמ' שאסרו אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין, דאין למילף חדא מאידך, ולכן נאמר איסור מראית עין ביחוד בכל דבר שאסרו. ובפאה נכרית ודאי הא אין למילף חדא דאין זה איסור לאו אלא איסור עשה דעל האשה להיות צנועה ולכסות ראשה ואין למילף ממה שאסרו בשבת ועוד איסורי לאוין. ועוד משום שברוב הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית, ואף אם אינו ניכר לאנשים שאין מסתכלין כ"כ בנשים עד שיכירו מ"מ לנשים ודאי ניכר ברובא דרובא ואולי גם כולן ניכרות, ולכן בשביל מה שנזדמן לפעמים רחוקות שלא ניכר לא אסרו.

וכעין ראייה לזה מהא שמותר להתגלח הזקן במספרים כעין תער ולא אסרו משום מראית העין אף ששם הוא מאיסורי לאוין וגם הם חמש לאוין אלמא דלא בכל דבר אסרו. ואולי הוא נמי משום דברוב הפעמים ניכר להרגילים להתגלח שאינו גלוח דתער, לא אסרו בשביל פעמים רחוקים שלא ניכר, ואף שהם מצוים גם בין אנשים שאין מתגלחין שהם אין מכירין כ"כ מ"מ כיון שלהמתגלחים הוא ניכר כבר הוא כידוע זה לכל דחברך חברא אית ליה וידעו הכל שפלוני מתגלח במספרים ובסם וכדומה ולא בתער. וא"כ כ"ש באשה שעיקר היא נמצאת בין הנשים שהן מכירות שהיא פאה נכרית שאין לאסור בשביל שיטעו אנשים שאין מכירין זה דנחשב כידוע גם להם. ואף אם היא אשה שמלאכתה בין אנשים נמי כיון שעכ"פ ניכר לנשים אין לאסור, וממילא אין לאסור גם כשלא ניכר לפעמים, אף אם היה זה מאיסורי לאוין, וכ"ש שהוא רק מאיסורי עשה שאפשר שליכא כלל איסור מראית עין בזה.

ויש עוד טעם גדול במה שלא אסרו בפאה נכרית, דכיון דידוע לכל שיש ללבוש פאה נכרית שתהיה נדמית כשערות האשה עצמה אין לאסור דמה"ת יחשדוה הרואים מרחוק ואלו שאין מסתכלין כ"כ בנשים שהשער הנראה הוא משערות האשה עצמה כיון שהיא מוחזקת לאשה כשרה ויודעין שמקרוב ודאי מכירין שאינן שערותיה והרואים אותה בקרוב ומסתכלין הרי ברוב הפעמים יכירו שהיא פאה נכרית. ואין לומר שבמדינתנו זו בזה"ז שנתפרצה שרוב נשים בעוה"ר אין מכסות ראשן שלכן יאמרו גם עליה שהיא מהפרוצות בזה,

שלקן אף שלא אסרי רבנן אנן יש לאסור, חדא דאנן אין מחדשין איסור מה שלא אסרו מתחלה בגמ' והגאונים, ועוד הא א"א לחוש שיצא קלקול מזה דלהמכירין אותה לא יהיה שום חשד כיון שידועין שהיא אשה כשרה, ולהאין מכירין אותה ויאמרו שגם היא מהפרוצות בזה הרי לא ילמדו ממנה יותר משאר הפרוצות שהן הרבה בעוה"ר, ולא מצינו שאסרו בכה"ג. וטעם זה הוא גם על מה שלא אסרו לגלח במספרים כעין תער ובסם שנמי כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער בדבר המותר לא יחשדוהו, ואף שנתפרץ בעוה"ר שהרבה מגלחין בתער מ"מ אין לאסור עתה מה שלא אסרו מתחלה, וגם להמכירין אותו לא יהיה שום חשד כיון שהוא בחזקת כשרות ולהאין מכירין לא יצא מזה שום קלקול בזה שיחשבו עליו שגם הוא מהעבריינים יותר ממה שנמצאים שאר העבריינים.

ולכן לדינא אין כתר"ה יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבש פאה נכרית, שאף אם כתר"ה רוצה להחמיר אינו יכול להטיל חומרותיו עליה שזהו רק דין שלה, וכיון שהיא עושה כדין שהוא כרוב הפוסקים ושגם נראה כמותם, אינו יכול להחמיר עליה אף אם לא תכסה כלל הפאה נכרית, וכ"ש כשרוצה להלביש כובע עליה שיכסה רוב מהפאה נכרית שאין לכתר"ה להקפיד כלל. ואם כתר"ה הוא מהנוהגין להתגלח בסם ומספרים כעין תער ולא חש על עצמו למראית עין שהוא רק מטעמים שבארתי ודאי לא שייך שיחמיר עליה בפאה נכרית שהרי הוא כסותר הנהגת עצמו שאותן הטעמים איכא בזה עוד מכ"ש כדבארתי. ידידו, משה פיינשטיין.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עה סעיף ב

שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו. הגה: אפי' אשתו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש, מותר. הגה: וה"ה השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן (ב"י בשם הרשב"א).

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן קיב

ד' ובענין שער באשה ערוה כיון שהוצרך להשמיענו דעצם השער אף כולן הוא ערוה דמסברא בעצמנו לא היינו יודעין א"כ ממילא אף אם נימא שהשער הוא ערוה גם לק"ש אין להחמיר יותר מהבשר שאם בלא הסתכלות ליהנות אינו בדין ערוה להמחבר בסי' ע"ה. ובשער מסתבר שאף להרמ"א דסובר שבבשר אפילו פחות מטפח הוי ערוה לאחרים יודה דבשער הוא טפח דבבשר שהדרך לכסות בעצם סובר שהוי ערוה לאחרים אפילו בפחות מטפח אף שאין זה ערוה גמורה כדחזינן מהא שבעלה מותר לקרות משום דהרי מצד חשיבות ערוה הן מכסות לכן אף שאינה ערוה גמורה בפחות מטפח אסור לאחרים והטעם דלאחרים שבעצם כל בשר האשה היה לן לאסור דשייך הרהור כדחזינן שאסור להסתכל ורק מה שדרכן לגלות עושה ההיתר לכן במקום שדרכן לכסות שליכא ההיתר אסור אף שהוא משהו ולבעלה שבעצם היה לן להתיר רק מה שדרכן לכסות עושה האיסור לא נאסר בפחות מטפח שרק בשיעור זה הוא חשיבות ערוה אבל בשער שאין דרכן לכסות בעצם מצד חשיבות ערוה דהרי פנויות אין מכסות ורק מצד דין התורה לכסות לכן הוי חדוש התורה שגם השער בנשואות יש להחשיב כבשר אבל ממילא כיון שהאיסור הוא חדוש אין לאסור

Dear Rabbi Wasserman שליט"א,

Thank you for hosting such an informative and engaging episode on *sheitels* on the Headlines podcast. While the panelists were thoughtful and articulate, we believe that several foundational elements of the *sugya* warrant further clarification, as they directly affect the parameters of the permission for wigs as *kisuy rosh*.

Most fundamentally, hair covering is not a *chok*—an inscrutable decree requiring that a woman's hair be concealed. Its purpose is explicit in Chazal's ruling that a woman who fails to do so forfeits her *kesubah* (*Kesubos* 72): appearing bareheaded constitutes an immodest display that undermines the sanctity of marriage.

As the panelists noted, many great *poskim* have permitted wigs as head coverings.¹ However, this *heter* must be understood through the above lens; it necessarily applies only to wigs that are plainly identifiable as a covering and styled in a refined manner. Wigs that are indistinguishable from natural hair or coiffed to attract attention not only fail to adhere to the explicit purpose of the *mitzvah*, they undermine it. For this reason, we respectfully disagree with Rabbi Frank's assertion that it is better for a woman to wear a natural-looking, provocatively styled wig than not to cover her hair at all.

We were also struck by Rabbi Ortner's pivot from noting that the *tichel* represents the original and historic Jewish head covering to recommending that a woman almost invariably adopt her mother's practice. Were strict filial imitation the governing principle, the *sheitel* would not have gained currency in the first place, and the simple wigs worn in Europe would never have given way to the glamorous wigs of today. Broader communal vision and values inevitably shape practice (as explained in [this article](#)).

Many today pursue *chumros* of questionable halachic necessity. It would be far more valuable to focus on the reasonable and intuitive notion that a properly worn *tichel* represents a higher standard of *tznius* than even a technically permissible *sheitel*. At a minimum, our community should recognize that wigs must be instruments of *tznius* rather than *pritzus*; ideally, we should have the courage and vision to restore the preference for *tichels*.

Sincerely,

Yaakov Hoffman, Rabbi, Washington Heights Congregation

Moshe Miller, Ph.D., Deputy Chair, Department of Judaic Studies, Lander College for Women

---

¹ Although the panelists presented the *sugya* as supporting the pro-wig position, this is far from clear. Many Acharonim (including Rav Yaakov Emden and Chasam Sofer) agreed with Be'er Sheva's strict ruling. In truth, the Rishonim define the Talmudic term *peah nochrus* as a hairpiece worn by balding women, not as false hair worn by married women to conceal their own hair. Furthermore, *Shabbos* 64b does not prove that a *peah nochrus* can be worn in public, only in private courtyards, where uncovered hair is technically permitted anyway. This last point was misrepresented on the podcast.

בפחות מטפח אף לאחרים כמו בבשר לבעלה שהוא מטעם שהאיסור הוא חדוש. ול"ד לשוק להט"ז שאף לבעלה אסור אף בפחות מטפח משום דהוא נחשב כערוה ממש לא רק משום שדרכן לכסות והראיה ממה שנקט שוק לדין בפני עצמו. והשערות שמחוץ לצמתן שאינן ערוה הוא אף ביותר מטפח, אבל ודאי המחמרת יותר עדיפא. והנני אביך אוהבך, משה פיינשטיין.